

**TURVALLISUUSKÄSITYSTEN RAKENTUMINEN
KRIISINHALLINNAN MEDIAKUVISSA**

Elena Sainio
Maisterintutkielma
Etnologia, antropologia ja
kulttuuripolitiikka
KUMU
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Elena Sainio	
Työn nimi Turvallisuuskäsitysten rakentuminen kriisinhallinnan mediakuvissa	
Oppiaine Etnologia, antropologia ja kulttuuripolitiikka	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 52 + 5
Tiivistelmä <p>Tässä maisterintutkielmassa tutkin suomalaisen sotilaallisen kriisinhallinnan mediakuvia suhteessa turvallisuuskäsitysten rakentamiseen. Tutkimukseni sijoittuu media- ja kulttuurintutkimuksen kentälle. Tutkimusaineistoni koostuu viidestä Helsingin Sanomissa julkaistusta kuvasta Afganistanista elokuulta 2021. Alueella oli tuolloin käynnissä evakuointioperaatio noin 20 vuotta kestäneen sotilaallisen kriisinhallinnan jälkeen. Afganistanissa aloitettiin kansainväliset operaatiot turvallisuustilanteen vakauttamiseksi YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 2001 hyväksymän päätöslauselman myötä. Suomi toimi Afganistanissa osana kansainvälisen kriisinhallinnan operaatioita vuosina 2002–2021. Lisäksi Suomi osallistui evakuointioperaatioon varsinaisten operaatioiden jälkeen elokuussa 2021.</p> <p>Päätutkimuskysymykseni on: miten suomalainen sotilaallinen kriisinhallinta Afganistanissa näyttäytyy suomalaisen median kuvissa ja millaisia turvallisuuskäsityksiä kuvat rakentavat? Tutkimukseni lähtökohdiana on turvallisuus kansallisen turvallisuuden ja kansainvälisen kriisinhallinnan näkökulmista. Tärkeitä käsitteitä tutkimuksessani ovat turvallisuus ja kriisinhallinta. Tarkastelen aineistoni kuvia visuaalisina representaatioina. Tutkin kuvia semioottisen kuva-analyysin avulla hyödyntäen denotaation ja konnotaation käsitteitä.</p> <p>Tutkimustulokset osoittavat, että turvallisuuskäsityksiä voi rakentaa mediassa kriisinhallinnan kuvaston keinoin kuvavalinnoilla, kuvien ominaisuuksilla ja kuvien aiheuttamalla tunteilla sekä mielikuvilla. Median kuvat vahvistavat luottamusta Suomen valtion toimiin ja niiden tarpeellisuuteen myös kansainvälisissä tehtävissä. Kriisinhallinnan representaatiot tukevat kansallisen turvallisuuden toteutumisen käsityksiä.</p>	
Asiasanat Turvallisuus, kriisinhallinta, media, representaatio, Afganistan	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto, JYX	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TURVALLISUUDEN KÄSITE JA SUOMI KRIISINHALLINNASSA	5
	2.1 Turvallisuuden käsitteestä	6
	2.2 YK, Nato ja suomalainen kriisinhallinta	10
	2.3 Operaatiot Afganistanissa	13
3	TUTKIMUSAINEISTO JA TEOREETTISMETODOLOGINEN TAUSTA.....	16
	3.1 Aineisto ja metodi	16
	3.2 Representaatio	19
	3.3 Semioottinen kuva-analyysi	22
	3.4 Denotaatio ja konnotaatio	24
4	ANALYYSI	27
	4.1 Sotilas lapsi sylissään.....	27
	4.2 Sotilaat nostamassa lasta ihmisten keskeltä.....	29
	4.3 Kabuln lentokentällä	31
	4.4 Kabuln lentokenttää kohti	33
	4.5 Operaation uhreja	34
5	KUVIEN KONNOTAATIOITA.....	37
	5.1 Kuvien taustalla.....	37
	5.2 Kansallinen identiteetti ja valta.....	39
	5.3 Kulttuurien kohtaaminen	41
6	YHTEENVETO	44
	LÄHTEET	49

TUTKIMUSAINEISTO

LIITTEET

1 JOHDANTO

Afganistanista muodostui kansainvälisen terrorismin koulutus- ja tukialue 1990-luvulla. YK:n (Yhdistyneet kansakunnat) turvallisuusneuvoston vuonna 2001 hyväksymän päätöslauselman myötä Afganistanissa aloitettiin kansainväliset operaatiot turvallisuustilanteen vakauttamiseksi. Näiden johdossa toimi esimerkiksi Nato (North Atlantic Treaty Organization). Suomi toimi osana kansainvälistä kriisinhallintaa Afganistanissa vuosina 2002–2021. Suomesta lähetettiin Puolustusvoimien suojausjoukko alueella tapahtuvan evakuointioperaation tueksi elokuun 2021 lopulla varsinaisten operaatioiden päättymisen jälkeen. (Ks. esim. Multisilta, Karjalainen, Stewart & Salo 2022; Puolustusministeriö 2022.) Tuolloin myös median uutisointi Afganistaniin liittyen oli laajempaa.

Maisterintutkielmassani tarkastelen Helsingin Sanomissa Afganistanin evakuointioperaation elokuun 2021 aikaan julkaistua sotilaallisen kriisinhallinnan kuvastoa. Lähestyn tutkimuksessani kuvia niiden tuottamien turvallisuuskäsitysten näkökulmasta aina yksilöstä yhteiskuntatasolle asti. Kriisinhallinnan tehtävä on lieventää kriisin vaikutuksia kriisialueen ulkopuolelle. Tämä vaikuttaa myös Suomen kansalliseen turvallisuuteen ja sen uutisoinnista rakentuviin mielikuviin. Keskityn tutkimuksessani suomalaisille rakentuviin turvallisuuskäsityksiin, koska aineistoni on suomalaisesta mediasta. Kansallisen turvallisuuden ohella tutkimuksessani toistuvat kansainvälisen turvallisuuden näkökulmat. Keskeisenä teemana on myös uutiskuvien tuottama poliittisuus turvallisuuden suhteen esimerkiksi vallan ja avunannon kannalta. Maisterintutkielmassani tutkimuskysymyksenäni on:

Miten suomalainen sotilaallinen kriisinhallinta Afganistanissa näyttäytyy suomalaisen median kuvissa ja millaisia turvallisuuskäsityksiä kuvat rakentavat?

Turvallisuus on yksi ihmisen perustarpeista (ks. Maslow 1987). Tämän vuoksi epävakaassa ja globaalissa maailmassa on tärkeää ymmärtää, miten media vaikuttaa turvallisuuskäsityksiin ja sitä kautta turvallisuuden kokemuksiin. On keskeistä havaita, millaiset asiat ovat todellisia ja kuinka paljon mielikuvat sekä niiden aiheuttamat tunteet vaikuttavat käsitysten taustalla. Mediapsykologian tutkija Anu

Mustosen mukaan media vaikuttaa tehokkaasti tunteisiin vetoamalla ihmisen perustarpeisiin, kuten turvallisuuden tarpeeseen (Mustonen 2001, 41). Tämän perusteella voi olettaa, että myös kriisien kuvat vaikuttavat näkemyksiin kansallisesta ja kansainvälisestä turvallisuudesta monella tasolla. Tutkimukseni lähtökohtana on ajatus siitä, että median esittämällä kuvastolla on merkittävä vaikutus mielikuviin kansainvälisistä kriisinhallinnan operaatioista sekä käsityksiin turvallisuudesta sen eri tasoilla. Tutkimukseni sijoittuu media- ja kulttuurintutkimuksen kentälle.

Sotia ja kriisejä on maailmassa jatkuvasti. Niitä voi pitää mediassa aina ajankohtaisina. Media tuo esiin kielteisiä, toisinaan jopa pelottavia uutisia (Mustonen 2001, 107). Tämän vuoksi sota- ja kriisiuutisoinnin voi ajatella vaikuttavan ajatuksiin turvallisuudesta. On tärkeää huomioida, että vaikka jotkin kriisialueet nousevat mediassa hetkellisesti esiin ja keskusteluihin, todellisuudessa tilanteet jatkuvat myös uutisoinnin ulkopuolella. Kriisitilanteet globalisoituneessa maailmassa vaikuttavat paikallisesti ja muualla sekä turvallisuuteen että turvallisuuskäsityksiin.

Tutkimuksessani taustoitan sen analyysin ja tulosten ymmärtämiseksi kattavasti turvallisuuden eri näkökulmia. Lisäksi avaan suomalaisen kriisinhallinnan tehtäviä. Selvitän, mistä Afganistanin kriisinhallintaan osallistumisessa on ollut kyse, ja mikä sen merkitys on ollut Suomelle. Aiheesta on mediassa käytetty laajalti erilaisia käsitteitä. Omassa tutkimuksessani käytän pääasiassa kriisin ja operaation käsitteitä. Lisäksi hyödynnän tarvittaessa termejä sota ja konflikti. Puhun sotilaista käyttäen myös suojausjoukkojen ja suomalaisten joukkojen käsitteitä. Tarkastelen aineistoni kuvia nimenomaan kriisinhallintana sekä yleisesti että evakuointioperaation osalta. Nämä termit mahdollistavat aiheen tarkastelun kattavasti turvallisuuden käsittelyssä.

Afganistanin tilannetta on syytä avata hiukan laajemmin myös aiheen kontekstin vuoksi. On ymmärrettävä, millaiselle kriisialueelle ja tilanteeseen median välittämät kuvat Afganistanista sijoittuvat. On tärkeää, että konflikteista annetaan aina riittävästi taustatietoa (Cottle 2006, 97). Kun yleisölle mahdollistuu kuvien kontekstin ymmärtäminen, on mahdollista nähdä tilanteet paremmin kokonaisuutena. Tämä auttaa ymmärtämään kriisejä myös yksilöiden näkökulmista.

Lähtökohtani on, että Afganistanin tilanteesta elokuussa 2021 julkaistut artikkelit ja niiden yhteydessä esitetyt kuvat voivat heijastella vastaavia ilmiöitä ja niiden uutisointia laajemmin. Evakuointioperaation mediarepresentaatioiden kautta voi myös pohtia, millainen kuva Afganistanissa toimimisesta on haluttu luoda operaation loppuvaiheilla. On huomioitava, että valtiolla, poliittisella johdolla ja sotakoneistolla on aina ollut pyrkimys vaikuttaa sodasta välitettyyn kuvaan (Uskali 2017, 185). Lisäksi myös median tekijät rakentavat kriiseistä tietynlaista yhteisöllisyyttä ja kerrontaa tietyistä lähtökohdista (Huhtala & Hakala 2007, 36).

On todennäköistä, että median kuvastolla on valtaa yhteiskunnassa. Myös sen poliittiset piirteet on huomioitava turvallisuuden kannalta. Turvallisuuskäsityksillä

voi yleisesti olla laajempia vaikutuksia sekä kansallisesti että kansainvälisesti eri näkökulmista. Tämän vuoksi on hyvä pohtia, millaisia seurauksia sotien ja kriisien visuaalisilla mediarepresentaatioilla on näkemyksiin turvallisuudesta ja siihen liittyvistä kansainvälisistä toimista.

Tutkimukseni aineisto keskittyy Afganistanin tilanteesta Helsingin Sanomissa julkaistuihin kuviin vuoden 2021 elokuun lopulta. Olen kerännyt aineiston lehden verkkosivuilta. Varsinaiset operaatiot alueella päättyivät kesäkuussa 2021, jolloin viimeiset suomalaiset joukot vetäytyivät alueelta. Suomi kuitenkin osallistui vielä elokuussa 2021 suojausjoukolla evakuointioperaatioon turvaten alueelta poistuvia. (Multisilta ym. 2022, 80–81.) Todennäköisesti tämän vuoksi suomalaisessa mediassa, myös valitsemassani Helsingin Sanomissa, aiheen uutisointia on ollut enemmän aineistoni julkaisujen ajankohtana. Koen, että juuri intensiivinen lyhytjaksoinen uutisointi elokuulta vastaa parhaiten tutkimuskysymyksiini ja on suhteessa yksi vaikuttavimmista keinoista mielikuvien luomiseen pitkäkestoisista tilanteista. Helsingin Sanomien artikkeleiden yhteydessä julkaistut kuvat edustavat tutkimuksessani myös laajempaa kokonaisuutta sekä Afganistanin uutisoinnista että yleisesti kriisinhallinnan kuvista.

Tarkastelen aineistoani visuaalisina representaatioina semioottisen kuva-analyysin avulla. Kuvien tarkastelu representaatioina mahdollistaa niiden tulkittamisen eri näkökulmista todellisuutta rakentavina tekijöinä (ks. esim. Seppänen 2005; Seppänen & Väliaverron 2012). Semioottinen kuva-analyysi tarkoittaa tutkimuksessani, että kuvista voi tulkita tietynlaisia ominaisuuksia sekä niiden merkityksiä (ks. esim. Hietala 1993). Omassa tutkimuksessani hyödynnän semiotiikkaa denotaation ja konnotaation avulla. Denotaatio merkitsee sitä, mitä kuvassa on ja mitä se esittää. Konnotaatio puolestaan tarkoittaa niitä ominaisuuksia, miten jokin asia on esitetty ja tulkittavissa. (Fiske 1992; Hietala 1993.) Keskityn siis denotaation käsitteen avulla kuvien konkretiaan ja konnotaation keinoin niiden vaikuttavuuteen mielikuvissa.

Vaikka keskityn pääasiassa kuviin, huomioin niiden analyysissä, missä kontekstissa ne on esitetty. Kuvien yhteydessä on tarkasteltava, millaisten tekstien yhteydessä kuvat ovat. Filosofin Susan Sontagin mukaan kuvatekstien sisältämä taustoitus voi joissain tapauksissa vaikuttaa paljon kuvien tulkintaan (Sontag 2003, 9). Tutkimuksessani otan huomioon sen, millainen valta medially on kriisien kuvaamisessa ja niiden käsittämässä turvallisuuskäsitysten rakentumisen kannalta.

Mediassa esillä olevat representaatiot tuottavat usein vahvoja mielikuvia ja näin muokkaavat käsityksiä todellisuudesta (Seppänen 2005; Seppänen & Väliaverron 2012). Uutisten voi sanoa myös vaikuttavan yleiseen turvallisuudentunteeseen (McCombs & Gilbert 1986, Mustosen 2000, 53 mukaan). Aihetta on tärkeää tutkia, että

tulee ymmärrettäväksi, miten media vaikuttaa näkemyksiin maailmasta ja sen turvallisuudesta kansallisen näkökulman lisäksi myös globaalilla tasolla.

Sotia ja kriisejä esittävien uutiskuvien tutkimisen avulla voi ymmärtää, millaisia mielikuvia ja käsityksiä mediarepresentaatiot luovat turvallisuudesta. Representaatiot heijastelevat käsityksiä todellisuudesta, mutta myös rakentavat ja muokkaavat niitä. Tutkimuksellani pystyn osoittamaan, miten representaatiot mediassa rakentavat maailmankuvaa ja kulttuuria sekä mahdollisesti jopa kansallista identiteettiä turvallisuuden eri näkökulmista.

Tiivistettynä tutkimukseni käsittelee sitä, miten suomalainen kriisinhallinta näyttäytyy suomalaisessa mediassa ja millaisia turvallisuuskäsityksiä tämän pohjalta rakentuu. Tämän ohella pohdin, miksi tietyntyyppiset kuvat päätyvät mediaan. Perspektiivin luomiseksi pyrin huomioimaan sen, mitä kuvien ulkopuolelle jää. Keskeistä on, että kuvat ovat vain valittuja representaatioita todellisuudesta ja tilanteet niiden takana ovat paljon laajempia.

2 TURVALLISUUDEN KÄSITE JA SUOMI KRIISINHAL- LINNASSA

Tutkimuksessani tärkein käsite on turvallisuus. Turvallisuutta voi tarkastella monesta eri näkökulmasta eri tieteenaloilla. Taustoitan itse käsitettä niin, että se tukee oman tutkimukseni analyysin tarkoitusta tutkia turvallisuutta yksilön käsityksien rakentumisen kautta. Lisäksi tuon esiin turvallisuuden yhteiskunnallisen merkityksen, joka on analyysissäni keskeinen näkökulma kansallisen turvallisuuden kannalta. Käsittelen turvallisuutta myös suhteessa mediaan ja sen uutisointiin.

Tutkimukseni kuvien kontekstin ymmärtämiseksi, on keskeistä avata suomalaista sotilaallista kriisinhallintaa sekä yleisesti että juuri Afganistanissa. Taustoitan suomalaisen kriisinhallinnan kehitystä ja sen suhdetta turvallisuuteen. Lisäksi tuon esiin YK:n (Yhdistyneet kansakunnat) ja Naton (North Atlantic Treaty Organization) roolit suhteessa suomalaiseen kansainväliseen kriisinhallintaan. Huomioin myös Eroopan unionin (EU) roolin toiminnan taustalla. YK-, Nato- ja EU- yhteyksien voi nähdä olevan keskeinen osa kokonaisvaltaista kriisinhallintaa. Afganistanissa näiden välisellä yhteistyöllä oli myös suuri merkitys, vaikka on huomioitava, että alueella Euroopan unioni ei suoraan osallistunut sotilaallisiin toimiin (Puolustusministeriö 2022).

Taustoitan Afganistanin operaatioiden kulkua yleisesti sekä suomalaisten osallistumisen osalta vuodesta 2002 vuoteen 2021. Avaan alueella tapahtuneita operaatioita ja niiden tehtäviä. Lopuksi käyn läpi kriisinhallintaa evakuointioperaation aikana, tämän ollessa keskeistä tutkimukseni aineiston kannalta. Hyödynnän taustoituksessani erityisesti Ulkopoliittisen instituutin Afganistan-raporttia (Multisilta ym. 2022) sekä puolustusministeriön Afganistan-selvitystä (2022). Koen näiden tahojen rakentavan riittävän kattavasti kuvaa Suomen osallistumisesta sotilaallisen kriisinhallintaan ja sen jälkeiseen evakuointioperaatioon Afganistanissa.

Tutkimuksessani keskityn evakuointioperaation elokuun 2021 vetäytymisvaiheessa esitettyihin kuviin sekä niiden merkityksiin. Tarkastelen

visuaalisten representaatioiden tuottamia käsityksiä turvallisuudesta ja turvallisuuden mielikuvista. Visuaalisen journalismin tutkija Anssi Männistö toteaa, että kuvien ymmärtämisen kannalta on keskeistä lukea tekstejä, jotka käsittelevät yhteiskuntaa, kulttuuria ja kuvia (Männistö 2010, 16). Koen tämän vuoksi tärkeäksi esittää kuvien kontekstin riittävässä mittakaavassa Afganistanin operaatioiden ymmärtämiseksi. Lisäksi taustoitin tarkemmin elokuun 2021 tilannetta alueella.

2.1 Turvallisuuden käsitteestä

Psykologi Abraham H. Maslow osoittaa tarvehierarkiassaan turvallisuuden olevan yksi ihmisen perustarpeista. Maslow'n mukaan se on heti toisena ihmisen fysiologisten tarpeiden jälkeen. Turvallisuuteen voi liittää esimerkiksi vakauden ja ilman pelkoa elämisen. Ilman fysiologisten tarpeiden ja turvallisuuden toteutumista myös muut tarpeet jäävät toteutumatta. (Maslow 1987, 15–26.) Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää, millaiset asiat mediassa vaikuttavat turvallisuuden kokemuksiin ja käsityksiin siitä.

Turvallisuuden tunteen voi nähdä syntyvän yksilöille läheisistä asioista, kun taas etäisemmät globaalit tapahtumat voivat luoda turvattomuutta. Turvallisuutta ja sen kokemista voi ajatella lähtökohtaisesti hyvin yksilöllisenä. Turvallisuuden kokemuksella on valtava vaikutus monella tapaa eri elämänalueilla ja sitä on tarkasteltava aina kontekstiin nähden. (Niemelä & Lahikainen 2000.) Omassa tutkimuksessani turvallisuuden tai turvattomuuden käsityksen voi nähdä rakentuvan niistä tekijöistä, joita globaalilta kentältä mediassa esitetään. Aineistoni visuaaliset representaatiot vaikuttavat yksilön omiin kokemuksiin ja näkemyksiin turvallisuudesta sekä omassa arjessaan että yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

Myös sosiaalipolitiikan tutkija Pauli Niemelä toteaa turvallisuuden kokemuksen olevan yksi ihmisen peruspyrkimyksistä. Turvallisuuden voi mieltää keskeisenä inhimillisenä ja sosiaalisena arvona sekä ihmisoikeutena, joka vaikuttaa pitkälti myös hyvinvointiin. (Niemelä 2000, 24.) Myös Yhdistyneiden kansakuntien yleismaailmallisessa ihmisoikeusjulistuksessa on maininta oikeudesta henkilökohtaiseen turvallisuuteen (Yhdistyneet kansakunnat 1948).

Turvallisuutta voi pitää myös subjektiivisena tunteena ja yksilön valintoina "joko turvallisuutta kohti tai siitä pois" (Ruolanto 2018, 85). Yksilön kohdalla medially ja sieltä luettavaksi valikoituvalla sisällöllä on merkitystä siinä, miten yksilöiden turvallisuuskäsitykset rakentuvat. Samaan aikaan on huomioitava, että kokemukset saattavat vaihdella riippuen yksilön omista lähtökohdista ja arvoista representaatioiden tulkinnalle. Vaikka tietyillä kriteereillä yhteiskunta olisi turvallinen, kriisi- tai sotautisointi voi vaikuttaa turvallisuusmielikuviin. Turvallisen

yhteiskunnan sisällä voi kokea myös turvattomuutta. Yksilöiden kokemukset saman yhteiskunnan sisällä voivat poiketa toisistaan.

Kulttuurisesta ja humanistisesta näkökulmasta turvallisuudessa on kyse ennen kaikkea ihmisarvosta ja ihmisen kunnioittamisesta sekä henkisestä ja vapaasta kasvusta. Yksi näkökulma kulttuuris-humanistisessa turvallisuuskäsityksessä on tietoon ja sen saamiseen liittyvä näkökulma, jonka ohella voi puhua myös sivistysvaltiosta. Avoin yhteiskunta ja kulttuuri tarjoaa oikeuden saada tietoa. Puolueetonta tiedonvälitystä voi pitää keskeisenä turvallisuuden osana. Toisaalta tieto voi aiheuttaa turvattomuutta. Useilla ihmisillä on myös tarve ymmärtää maailmaa. Media luo yhden alustan tämän toteutumiseksi. (Niemelä 2000, 29–30.) YK:n ihmisoikeusjulistuksessa riippumaton tiedonhankinta, vastaanottaminen ja levittäminen kaikkien tiedotusvälineiden kautta on jokaisen oikeus (Yhdistyneet kansakunnat 1948).

Kansainvälisen politiikan tutkija Kari Laitisen mukaan turvallisuuden määrittelyä voi tarkastella jaolla ”meihin ja heihin”. Kyse on eräänlaisesta pelosta tai uhkakuvista vierasta kohtaan. Kausaalisuus ja rationaalisuus taas tuottavat mielikuvissa suvereniteettia sekä turvaa. (Laitinen 2021, 78.) Media voi hyvin luoda tämänkaltaista vastakkainasettelua. Omassa tutkimuksessani kärjistettynä suomalaiset sotilaat representaatiossa edustavat ”meitä” ja muut kuvissa esiintyvät ihmiset ”heitä”. Kuitenkin tutkimuksessani sotilaiden rinnalla muut ovat ensisijaisesti avun tarpeessa olevia siviilejä, eivät suoraan vaarallinen uhka. Suomalaiset joukot esiintyvät myös aineistossani rauhanomaisissa kuvissa. Tietty länsimainen traditio sensuurin ja esteettisyyden näkökulmasta voi olla yksi syy tähän (Uskali 2007, 133–144). Jälleen myös toistuvat ja totutut representaatiot suomalaisista sotilaista voivat edustaa turvallisuutta.

Media tuo tapahtumat lähemmäksi, jolloin niiden kansainväliset vaikutukset ovat suuremmin nähtävissä. Tiedotusvälineet ovat laajentaneet maailmankuvaa ja muuttaneet sitä kollektiivisemmaksi. Kuitenkin samaan aikaan ne ovat mahdollistaneet myös yksilöllisemmät tulkinnat länsimaiden sisällä (Helve 1997, 144). Tämä tekijä vaikuttaa yksilön näkemyksiin turvallisuudesta yhteiskunnassa. Lisäksi kansainvälinen näkymä turvallisuuteen luo käsitystä kansallisesta turvallisuudesta.

Suomessa yhteiskunnan turvallisuudesta vastaavat esimerkiksi ulko- ja puolustusministeriö. Ulkoministeriön vastuulla on Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Sen tehtävänä on Suomen ja suomalaisten turvallisuuden edistäminen sekä toiminta turvallisuuden ja oikeudenmukaisen maailman eteen. Ulkoministeriö vastaa Suomen osallistumisesta myös kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin sekä sotilaallisessa että siviilikriisinhallinnassa. Se toimii myös yhteistyössä YK:n kanssa. (Ulkoministeriö 2023.)

Puolustusministeriön vastualueeseen kuuluu ”puolustuspolitiikka, sotilaallinen maanpuolustus ja kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittaminen” (Puolustusministeriö 2023). Myös sen vastuisiin kuuluu osaltaan sotilaallinen kriisinhallinta ja rauhanturvaamistoiminta. Korkeatasoisen turvallisuuskulttuurin muodostaminen ja ylläpito hallinnonalalla on puolustusministeriön keskeinen tavoite. (emt.) Puolustusministeriö toimii ulkoministeriön johdolla päätösten valmisteluissa, jotka liittyvät Suomen sotilaalliseen osallistumiseen kriisinhallintaoperaatioissa (Puolustusministeriö 2022, 34). Lopullisen päätöksen osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaan tekee presidentti (emt.).

Yksi valtion tärkeimmistä tehtävistä on siis huolehtia kansalaisten turvallisuudesta (Puolustusministeriö 2010). Valtioneuvosto pitää globaalista näkökulmasta tärkeänä turvallisen ympäristön rakentajana esimerkiksi juuri kriisinhallintaoperaatioita. Myös yhteistyö YK:n ja Naton kanssa on merkittävää turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kannalta. Suomen osallistumisella kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin pyritään sekä ennaltaehkäisemään että rajoittamaan kriisejä paikallisesti, mutta myös estämään kriisien vaikutusta Suomeen. (Puolustusministeriö 2010.)

Yksi näkökulma turvallisuuden tarkasteluun on siis kansallinen turvallisuus. Kansallisessa tai valtiollisessa turvallisuuskäsityksessä on kyse valtion tehtävästä suojella kansaa (Niemelä 2000, 25–26). ”Kansallisen turvallisuuden tarve nousee kansainvälisten suhteiden ytimestä, jossa erilaiset yhteisölliset ja poliittiset yksiköt, kuten kaupunkivaltiot, ruhtinaskunnat ja valtiot pyrkivät luomaan turvalliset olosuhteet sekä sisäisesti että ulkoisesti” (Laitinen 2021, 64). Kun kansalle muodostuu vakaa sisäinen turvallisuus, on mahdollista pyrkiä suojautumaan ulkoisilta vihollisilta ja luomaan turvallista elämää. Kansalliset turvallisuuden kysymykset ovat vaikuttavia ja tämän vuoksi niihin voi aina liittää myös tunteet. (emt. 64, 171.)

Kansallinen turvallisuus käsittää kansan, kansakunnan ja valtion asettamia olemassaolon ehtoja ja edellytyksiä. On huomioitava, että kansallinen turvallisuus on aina kontekstiin sidoksissa oleva käsite, johon vaikuttavat sekä valtion sisäiset ominaisuudet että kansainväliset olosuhteet. Kansallisen turvallisuuden voi liittää myös politiikkaan sekä identiteettiin. Sen juuret voi nähdä kansallisessa kulttuurissa. (Laitinen 2021, 7, 62, 68.) On siis huomioitava, että kansallisessa turvallisuudessa on kyse myös paljon muusta, kuin vain valtiosta ja sen toimista.

Keskiössä kansallisessa turvallisuudessa on fyysinen ja psyykinen selviytyminen valtiota uhkaavilta tahoilta. Kansainvälisen ympäristön epävakauteen ja hallitsemattomuuteen pyritään vastaamaan turvallisuuspolitiikalla. On myös huomioitava, että turvallisuuspoliittinen ympäristö on enenevässä määrin jatkuvassa muutoksessa ja näin ollen vaikuttaa valtion uhkiin sekä riskeihin. (Laitinen 2021, 64.)

Turvallisuuden käsitettä voi pohtia siis myös kansainvälisestä näkökulmasta. Turvallisuuteen liittyy politiikkaa ja sen toimia. Muuttuvassa maailmassa on myös paljon uusia uhkia esimerkiksi aseellisten konfliktien rinnalla. (Rusanen 2000, 310.) Uutiset ja niiden kuvat rakentavat maailmankuvaa näistä kokonaisvaltaisesti. Kriisinhallintaan ja konfliktialueille sijoittuva kuvamateriaali vaikuttaa ajatuksiin kriiseistä myös suuremmassa mittakaavassa. Kuvat tuovat todellisuutta tietyllä tapaa lähemmäksi. Media mahdollistaa sen tulkitsijalle näkymän kansalliseen ja kansainväliseen turvallisuuteen. Poliittisen viestinnän tutkija Anne Kosken mukaan dokumentaariset kuvat tarjoavat keinon politiikan seuraamiselle (Koski 2005). Voi todeta, että yksilön turvallisuuskäsitysten lisäksi uutisointi tuottaa mielikuvia myös turvallisuuspolitiikasta.

Kansainvälisellä tasolla esimerkiksi ”Euroopan unionin jäsenyys on keskeinen osa Suomen turvallisuuspolitiikkaa” (Puolustusministeriö 2010). Valtion turvallisuuspolitiikassa keskeisiä tekijöitä ovat myös kansalliset Puolustusvoimat, puolustusliitot ja YK, jotka ovat osa ulko- ja puolustuspoliittista turvallisuutta. Tavoitteena tällaisella turvallisuudella on kansallisesti vapaus ja itsenäisyys sekä globaalisti maailmanrauha. Turvallisen kansakunnan voi nähdä olevan sellainen, jossa uhka tai vaara sodasta on vähäinen. (Niemelä 2000, 25–26.)

Turvallisuuspolitiikka on keskeinen osa ulkopoliittikkaa. Sen tavoitteena on alueellisen koskemattomuuden ja itsenäisyyden säilyttäminen sekä perusarvojen turvaaminen. Turvallisuuspolitiikka ja ulkopoliittikka eivät ole toisiaan täydentäviä vaan kattavat toisensa osin tai kokonaan. Turvallisuuspolitiikan käsitettä voi käyttää rinnastaen puolustuspolitiikkaan mutta myös itsenäisesti. Sotilaallinen kriisinhallinta ja rauhanturvaaminen ovat osa EU:n turvallisuus- ja ulkopoliittikkaa. (Meres-Wuori 2014, 36–37.) Koska rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan tehtävänä on myös lieventää kriisin vaikutuksia kriisialueen ulkopuolelle, se voi vaikuttaa Suomessa kansallisen turvallisuuden mielikuviin.

Median kansallisuudella voi olla suuri vaikutus siihen, mikä sen kotimaan osallisuus on eri tilanteissa. Lisäksi asioita saatetaan mediassa tarkastella keskittyen tiettyyn yleisöön tai kansallisen ”edun” mukaisesti. (Luostarinen 1994, 101.) Suomalaisella uutisoinnilla konflikteista voi ajatella olevan turvallisuusmielikuvien lisäksi vaikutusta laajemmin käsityksiin yhteiskunnallisesta sekä globaalista turvallisuudesta. Lisäksi se osoittaa turvallisuuspolitiikan toimia konkreettisemmalla tasolla. Siinä, missä visuaaliset representaatiot näyttävät alueelta kansainvälisten operaatioiden tiettyjä näkökulmia, ne myös väistämättä rakentavat mediayleisölle kuvaa turvallisuudesta kansallisesti. Medialla ja sen välittämällä tiedolla kriisinhallinnasta, on merkittävä osa turvallisuuden kokemuksessa. Median luomien käsitysten myötä rakentuu myös sijoittuminen koko maailman turvallisuuden kentällä.

Poliittisen uutisoinnin mediassa voi todeta Suomessa olevan asiantuntevaa ja helposti saatavilla olevaa. Suomalainen valtamedia tarjoaa monipuolista tietoa. (Herkman 2011, 168–169.) On siis todennäköistä, että suomalaisessa yhteiskunnassa on verrattain hyvät lähtökohdat saada puolueetonta tietoa myös kansainvälisistä konflikteista esimerkiksi turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta. Tätä myötä myös välineet tiedon kriittiseen vertailuun sekä erilaisten näkökulmien ja niiden lähtökohtien ymmärtämiseen ovat kaikkien saatavilla. Avoin pääsy eri medioihin ja tunne niiden luotettavuudesta voi jo osaltaan lisätä turvallisuuden tunnetta.

Median uutisilla on vaikutusta ajatuksiin ja elämään arjessa. Ne on sijoitettu tietynlaiseen taustaan ja kehykseen rakentaen kärjistettyjä versioita todellisuudesta. Niin ne vaikuttavat myös kokemusten rakentumiseen. (Mustonen 2001, 53.) Voi siis ajatella, että tavallisen kansalaisen tieto ja mielikuvat kriiseistä rakentuvat merkittävässä määrin median välittämien esitysten kautta. Median toistuvat kuvat yhtenäistävät käsityksiä todellisuudesta (emt. 64). On keskeistä tunnistaa median tuottamat turvallisuuskäsitykset sekä niistä muodostuvat kokemukset. Tämä mahdollistaa myös poliittisten päätösten sekä avoimen tiedon saannin merkityksien ymmärtämisen.

Turvallisuus on siis käsitteenä hyvin laaja. Turvallisuus on vapautta uhkista, mutta myös vapautta valita ja toimia. Uhkien ja riskien tunnistaminen sekä tunnustaminen mahdollistaa myös toimet turvallisuuden ylläpitämisen suhteen. (Laitinen 2021, 61.) Tämän voi tulkita sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Siinä missä yhteiskunta ja päättäjät sekä turvallisuuspolitiikka ohjaavat toimintaa, yksilölle käsitykset näistä toimista voivat rakentua median kautta.

2.2 YK, Nato ja suomalainen kriisinhallinta

Keskeinen toimija kansainvälisessä kriisinhallinnassa on YK (Yhdistyneet Kansakunnat). Se on toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1945 perustettu kansakuntien yhteistyöjärjestö. YK:lla on kansainvälinen sopimus YK:n peruskirja, johon sen keskeisimmät periaatteet ja päämäärät on kirjattu. (Suomen YK-liitto 2022.) YK:n keskeisimpiä tehtäviä ovat rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen (Yhdistyneet kansakunnat 1965.) Suomen YK-jäsenyys hyväksyttiin vuonna 1955. Jäsenyys mahdollistaa Suomen vaikuttamisen kansainväliseen politiikkaan ja yhteistyön laajemmin eri valtioiden kanssa. (Suomen YK-liitto 2022.)

Kansainvälisessä kriisinhallinnassa ja rauhanturvaamisessa YK on pitkään ollut tärkein toimija (Hannikainen 2014, 209). YK:n ensimmäinen rauhanturvaoperaatio alkoi Lähi-Idässä vuonna 1956, josta lähtien operaatioita on ollut käynnissä jatkuvasti (Holma 2018, 75). YK:n vahvimpana ominaisuutena voi pitää kansainvälistä kykyä

oikeuttaa ylivaltiolliset toimet maailmanrauhan säilymiseksi. Sotilaallisesti operaatioissa voi toimia esimerkiksi Nato. (emt. 22.)

YK:ta perustettaessa ajateltiin, että kansainvälisen yhteisön ei tule puuttua valtioiden sisäisiin ongelmiin. Nykyisin kuitenkin voi todeta tämän olevan tarpeellista yksittäisten kansalaisten näkökulmasta ja heidän suojelemiseksi. Tällaista ajattelua kutsutaan inhimillisen turvallisuuden periaatteeksi ja se sisältää sotilaallisen uhkan torjumisen lisäksi muitakin toimia. YK:n toiminta keskittyy rauhan ja turvallisuuden lisäksi tänä päivänä myös ihmisoikeuksiin, kestäväan kehitykseen sekä kansainvälisen oikeuden edistämiseen. YK:n yleismaailmallisella ihmisoikeusjulistuksella on suuri merkitys poliittisena ja moraalisen vaikuttajana, vaikka se ei oikeudellisesti velvoita julistuksessa määritettyjen periaatteiden noudattamista. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset pohjautuvat julistukseen. (Suomen YK-liitto 2022.)

YK:n turvallisuusneuvoston tehtävä on mahdollistaa sotien estäminen sekä auttaa osapuolia pääsemään sopuun. YK pyrkii seuraamaan muuttuvia tilanteita ja arvioimaan uhkia sekä löytämään rauhanomaisia ratkaisuja. Kuitenkin, jos aseellinen konflikti syntyy, YK:n turvallisuusneuvosto voi ryhtyä toimiin tilanteen rauhoittamiseksi esimerkiksi lähettämällä alueelle rauhanturvajoukkoja tai muuten antaa luvan ryhtyä voimatoimiin rauhoittaakseen tilannetta. (Suomen YK-liitto 2022.) Myös asevoiman käyttö humanitaarisin perustein on entistä keskeisempää YK:ssa (Hannikainen 2014, 89–90).

Afganistanin sotilaallisissa operaatioissa johdossa on ollut myös esimerkiksi Nato (ks. esim. Puolustusministeriö 2022). Vuonna 1949 perustetun Naton keskeisimpiä tehtäviä ovat kriisinhallinta ja siviilien turvaaminen sekä yhteistyön edistäminen eri toimialueilla. Sotilaalliset- ja rauhanturvaoperaatiot muodostavat Naton toiminnan ytimen. Nato kunnioittaa valtioiden yksilöllisiä oikeuksia ja velvollisuuksia Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan mukaan ja on sitoutunut yhteistyöhön YK:n kanssa vuodesta 1949 alkaen. YK:n turvallisuusneuvosto on myös antanut valtuutuksen Naton operaatioille Afganistanissa. (Tiikkainen 2018, 9, 23, 41–42.)

Suomi on ollut Naton rauhankumppani vuodesta 1994 ja osallistunut sen johtamiin kriisinhallintatehtäviin ja muihin yhteistyömuotoihin. Suomi on sekä osallistunut Naton sotaharjoituksiin että muokannut Puolustusvoimiaan yhteensopiviksi Naton jäsenmaiden kanssa. (Tiikkainen 2018, 5–6, 35–36.) Nato yhteistyöllä on ollut tärkeä merkitys Suomen asemaan myös Afganistanissa (ks. Puolustusministeriö 2023). Suomesta tuli Naton-jäsenmaa 4. huhtikuuta 2023. Suomi osallistuu tämän myötä Naton perustamissopimuksen mukaisesti Naton yhteiseen puolustukseen ja päätöksentekoon. Ulkoministeriön mukaan jäsenyys lisää Suomen

turvallisuutta. (Ulkoministeriö 2023.) Kuitenkin tästä on esitetty myös eriäviä näkemyksiä.

Suomi on ollut mukana YK:n rauhanturvatoiminnassa vuodesta 1956 ja osallistunut 2000-luvulla myös EU:n ja Naton rauhanturvaoperaatioihin. (Nordberg 2004, 183.) Suomi on osallistunut yli 30 eri rauhanturva- ja kriisinhallintaoperaatioon. Sotilaallinen kriisinhallinta on ollut yksi Suomen muoto tukea vakauttamista ja jälleenrakentamista kriisialueilla. (Puolustusvoimat 2021.) Suomi osallistui operaatioihin Afganistanissa lähes kahdenkymmenen vuoden ajan vuodesta 2002 vuoden 2021 vetäytymisvaiheeseen. (Puolustusministeriö 2022)

Puolustusministeriön sekä Puolustusvoimien mukaan Afganistanin kriisinhallintaoperaatioissa toimimisesta on ollut merkittävää hyötyä Suomen Puolustusvoimien kehittymiselle. Afganistanin operaatioissa toimiminen oli uutta suomalaisen rauhanturvaamisen näkökulmasta. (Puolustusministeriö 2022, 29; Puolustusvoimat 2021). Tämän vuoksi koen, että Afganistan on hyvä esimerkki tämän päivän kriisinhallinnasta. Myös tästä syystä uutisointi suomalaisessa mediassa on todennäköisesti osaltaan ollut laajaa, vaikka suuremmassa mittakaavassa suomalaisten toiminta alueella on ollut vähäisempää. Julkiseen keskusteluun Afganistanin tilanne on noussut evakuointioperaation lisäksi esimerkiksi suomalaisten sotilaiden menehtyessä tai turvapaikanhakuun liittyvissä aiheissa (Multisilta ym. 2022).

Sotatieteiden tutkija Ulla Anttilan mukaan kansainvälisen kriisinhallinnan keskeinen periaate on inhimillisen turvallisuuden edistäminen. Se viittaa siihen, että valtion turvallisuuden sisällä myös jokainen sen yksilö kokee turvaa. Kansainväliselle kriisinhallinnalle on annettu ylipäänsä arvoa, vaikka siihen osallistumisen perustelu on tehty kansallisen puolustuskyvyn näkökulmasta. (Anttila 2010, 197.) ”Osallistuminen kriisinhallintaan on osa Suomen turvallisuuden rakentamista ja kansainvälistä vastuun kantamista, ja se vahvistaa samalla kansallista puolustuskykyä.” (Valtioneuvoston selonteko 2009 Suomen turvallisuus- ja ulkopoliitikasta, Anttilan 2010, 197 mukaan.)

Puolustusvoimien mukaan ”sotilaallinen kriisinhallinta on osa kokonaisvaltaista kriisinhallintaa” (Puolustusvoimat 2018, 72). Kriisinhallintaoperaatiot mahdollistavat myös kansallisen puolustuskyvyn kehittämisen. Kansainvälinen toiminta kriisinhallinnassa vaikuttaa myös Suomen turvallisuuteen. Sotilaallisen kriisinhallinnan voi todeta olevan hyödyllistä Suomen puolustuksen kannalta. EU-, YK- ja Nato- yhteydet ovat osa kansainvälisen kriisinhallinnan toimintaa. Suomen turvallisuuden ja konfliktialueiden vakauden säilyttämisen kannalta kriisinhallinta on keskeistä toimintaa turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta näkökulmasta. Myös Suomen laissa on säädetty kansainväliseen kriisinhallintaan osallistumisesta. (emt. 70–72.)

Rauhanturvaamisen velvoitena on estää ja rajoittaa väkivaltaa sekä rakentaa kestävää rauhaa. Rauhanturvaajien on oltava kuitenkin tarvittaessa valmiita myös aseelliseen voimankäyttöön. Rauhanturvaajien toiminta sijoittuu yleensä Naton, EU:n tai YK:n alaisiin kansainvälisiin sotilasoperaatioihin. (Anttila 2010, 195, 197, 199.) ”Käytännön tasolla aseellisen voiman käyttö rauhanturvatehtävissä on passiivista ja puolustuksellista, mutta sotilaallisessa kriisinhallinnassa se voi olla myös aktiivista ja pakottavaa” (Liesinen 2018, 24). Siviilien suojeleminen on kuitenkin kriisialueilla kaikkien toimijoiden ydintehtävä (Ruolanto 2018, 85). Tämä näyttäytyy myös omassa tutkimuksessani.

2.3 Operaatiot Afganistanissa

Taleban-hallinnon myötä Afganistan muotoutui 1990-luvulla ”kansainvälisen terrorismin koulutus- ja tukialueeksi” (Puolustusministeriö 2022, 17). Lokakuussa 2001 Yhdysvaltoihin kohdistuneiden terrori-iskujen jälkeen YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi samana vuonna päätöslauselman, jossa oli päätös ISAF (International Security Assistance Force) -operaation perustamisesta (Puolustusministeriö 2022, 17). Aluksi rauhanturvaoperaation johdossa vuorottelivat eurooppalaiset maat. Elokuun 2003 alussa operaatiosta tuli kuitenkin Nato-johtoinen. (Tiikkainen 2018, 29.) Afganistanin operaation vaihtuessa Nato-johtoiseksi, se laajentui sekä alueellisesti että tehtäviltään (Puolustusministeriö 2022).

Suomessa suunnittelu Afganistanin kriisinhallintaan osallistumisesta aloitettiin vuoden 2001 lopulla ja Suomi aloitti toiminnan alueella 2002 (Multisilta ym. 2022). Suomalaisten joukkojen vahvuus kriisialueella vaihteli koko operaatioiden ajan. Myös tehtävät operaatioissa muuttuivat. Suomen osaston Afganistanissa (SOAF) nimi vaihdettiin toiminnan siirtyessä maantieteellisesti Suomalaiseksi rauhanturvajoukoksi Afganistanissa (SRJA). Nimi muuttui Suomalaiseksi kriisinhallintajoukoksi Afganistanissa (SKJA) vuonna 2006. Kun taas 2015 vuoden lopussa siitä tuli Suomen osasto Afganistanissa (SOA). (Puolustusvoimat 2021.)

Monikansallisen ISAF-operaation tehtävänä oli kiteytettynä hallituksen tukeminen. Tämä mahdollisti turvallisuuden ylläpitämisen sekä väliaikaishallinnon ja YK:n henkilökunnan työn turvaamisen Kabulissa ja sen lähialueilla. (Puolustusvoimat, 2021.) Afganistanin presidentin ja maakuntaneuvostojen vaalien aikaan kesällä 2009 turvallisuustilanne heikkeni merkittävästi ja myös suomalaiset joutuivat useasti iskujen kohteeksi. Samana vuonna operaatio laajentui kapinallisten vastaiseen toimintaan ja kansainvälinen yhteisö alkoi näkyvämmiin vaatia Afganistania ottamaan vastuuta yhteiskunnan kehittämisestä ja turvallisuudesta. (Multisilta ym. 2022; Puolustusministeriö, 2022.)

Turvallisuusvastuun siirtäminen monikansallisilta joukoilta afganistanilaisille turvallisuusjoukoille alkoi vuonna 2011. ISAF-joukkojen tehtävät olivat vuodesta 2013 alkaen ainoastaan Afganistanin viranomaisia tukevia ja operaatio päättyi virallisesti vuoden 2014 lopussa. Monikansalliset taistelujoukot poistuivat. Vuoden 2015 alusta ISAF-operaation jälkeen Afganistanissa aloitti Nato-johtoinen RS (Resolute Support) -operaatio, joka toimi suppeammin koulutus- ja avustustehtävissä Afganistanin turvallisuusjoukoille. (Multisilta ym. 2022; Puolustusministeriö, 2022.)

Puolustusvoimien mukaan RS-operaation ”tavoitteena oli tukea Afganistanin omien turvallisuusviranomaisten toimintaa vakaan turvallisuustilanteen ylläpitämisessä, hyvän hallinnon luomisessa sekä ihmisoikeuksien kunnioittamisen edistämisessä” (Puolustusvoimat 2021). Operaatio keskittyi yhteiskunnan jälleenrakentamiseen ja vakauden ylläpitoon (Puolustusvoimat 2018, 72). Kansainvälisten joukkojen osallistuminen taistelutilanteisiin jäi pois. Myös suomalaiset siirtyivät operaation tehtäviin sekä Afganistanin Mazar-e-Sharifiin että Kabuliin. Vuoden 2019 alussa suomalaisia alueella oli 60, kun operaation loppuvaiheessa vuonna 2021 joukon vahvuus oli enää 20. Suurimmillaan joukkojen vahvuus oli 195. (Puolustusministeriö 2022, 21.)

Alun perin RS-operaation piti päättyä vuoden 2016 loppuun. Kansainvälisten joukkojen vähentyessä, heikentyvän turvallisuustilanteen myötä suuri määrä afgaaneja hakeutui turvapaikanhakijoiksi EU-maihin. ”Kansainvälinen yhteisö vaati Afganistanin hallitukselta tiukempaa otetta poliittisen, turvallisuus- ja taloustilanteen vakauttamiseksi, mutta sitoutui samalla tukemaan maan turvallisuussektoria vuoteen 2020 asti” (Puolustusministeriö 2022, 21). Huhtikuussa 2021 RS-operaatio päätettiin lopetettavan kesään 2021 mennessä. Suomalaisten osalta vetäytyminen käynnistyi ja päättyi 2021. Näissä operaatioissa vuosien 2002-2021 palveli yhteensä 2467 suomalaista. (Puolustusvoimat 2021.)

Yhdysvaltojen vetäytyminen Afganistanista päätettiin suorittaa syyskuun 11. päivään mennessä. Naton RS-operaatio lakkautettiin lopulta tämän seurauksena aiemmin huhtikuussa. Viimeiset Suomen sotilaat poistuivat Mazar-e-Sharifista 2021 kesäkuussa. Taliban otti haltuun Kabulin 15. elokuuta 2021. Tämän seurauksena syntyi evakuointikriisi kansainvälisellä tasolla. Kansainväliseen avunannon ja pyytämisen lakiin perustuen alueelle lähetettiin ulkoministeriön asiantuntijoita sekä sotilaallinen suojausjoukko. Tämä mahdollisti evakuointien turvaamisen. (Multisilta ym. 2022, 81.)

Suomessa tasavallan presidentti ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministeriövaliokunta linjasi elokuussa 2021 Puolustusvoimien suojausjoukon valmistautumiseen Kabulissa käytettäväksi. Tämän pohjalta puolustusministeriö valmisteli ennakoivasti tarvittavia toimenpiteitä suojausjoukon lähettämiseen. Valtioneuvoston ratkaisuehdotuksen myötä tasavallan presidentti teki

päätöksen lähettää Puolustusvoimien joukkoja Kabuliin. Evakuointioperaatioissa Suomalaiset suojausjoukot toimivat Kabulissa yhteistyössä Naton ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Aluksi tuki kohdistui ilmakuljetuksiin ja tämän jälkeen Kabulin lentokentälle evakuointioperaatioissa toimivien siviilien tukemiseen. Yhtenä tehtävänä oli myös ulkoministeriön henkilöstön suojaaminen. Vastuu viestinnästä tuolloin oli ulkoministeriöllä tukenaan puolustusministeriön edustus. Ministeriöiden tieto oli jatkuvasti median saavutettavissa. (Puolustusministeriö 2022.)

Afganistaniin joukkojen lähettäminen oli voimakeinojen käytön tarpeellisuuden tulosta. Lisäksi tällä nähtiin olevan merkitystä Suomelle kansainvälisten suhteiden näkökulmasta. (Multisilta ym. 2022, 81.) Myös Naton kanssa tehdyllä yhteistyöllä on nähtävä positiivinen vaikutus Suomen asemaan osana kansainvälistä toimintaa (Puolustusministeriö 2022). Olosuhteet olivat haastavat ja alueella menehtyi siviilien lisäksi operaatiota koordinoivan Yhdysvaltojen sotilaita. Operaatio evakuoinnin suhteen päättyi Suomen osalta 27. elokuuta 2021. ”Taliban-hallinnon valtaannousu johti länsimaiden poistumiseen maasta” (Multisilta ym. 2022, 81), eikä näitä vallanpitäjiä länsimaiden puolesta tunnustettu. (Multisilta ym. 2022, 81.)

Kehitysyhteistyö Afganistanissa päättyi myös elokuussa. Se kuitenkin jatkui rajoittuneesti jo joulukuussa. Tuolloin kehitysyhteistyön varat muutettiin humanitaarisen avun muotoon. Syksyllä 2021 myös Afganistanista tulevien pakolaisten kiintiötä nostettiin. (Multisilta ym. 2022, 82.)

Afganistanin operaatioissa ISAF-operaation aikana puolustusministeriö ja puolustushallinto viestivät tilanteesta alueella. Puolustusministeriö myös järjesti yhteistyössä ulkoministeriön kanssa tiedotustilaisuuksia ympäri Suomea vuosina 2012-2013. Myös tiedotusvälineiden edustajien oli rajatusti mahdollista päästä alueelle puolustusministerin vierailujen ohella. Vastuu RS-operaation päättymisen jälkeen ja evakuointioperaation aikana siirtyi ulkoministeriölle. Median saatavissa oli kattavasti asiantuntijatietoa koko evakuointioperaation ajan. (Puolustusministeriö 2022, 32-33.) Tämä on syytä huomioida tutkimukseni aineistoa ja sen tuloksia tarkasteltaessa.

3 TUTKIMUSAINEISTO JA TEOREETTISMETODOLOGI- NEN TAUSTA

Tutkimukseni aineiston valinnan kohdalla kävin läpi erityisesti eri medioiden verkossa välittämää Afganistan-utisointia. Lopulta valitsin aineistooni viisi kuvaa, jotka oli julkaistu Helsingin Sanomien artikkeleiden yhteydessä elokuun 2021 evakuointioperaation aikaan. Koen näiden mahdollistavan kriisinhallinnan kuvaston rakentamien turvallisuuskäsitysten tarkastelun myös Afganistanin tilanteen ulkopuolelta yleisemmällä tasolla.

Tutkimukseni media-aineiston kuvia tarkastelen visuaalisina representaatioina, jotka rakentavat todellisuutta ja käsityksiä siitä. Hyödynnän aineistoni käsittelyssä semioottista kuva-analyysiä. Keskityn kuvissa olevaan konkretiaan denotaation käsitteen avulla. Representaatioiden tulkintaan käytän konnotaation käsitettä.

3.1 Aineisto ja metodi

Seurasin median Afganistan-utisointia elokuun 2021 evakuointioperaation aikaan. Utisointi oli tuolloin laajaa. Alueella vallinnut tilanne herätti monissa ajatuksia ja synnytti keskustelua. Myös huoli turvallisuudesta oli tämän taustalla. Oma huomioni kiinnittyi erityisesti eri medioiden toistamiin kuviin ja niiden välittämään tietoon Afganistanin tilanteesta. Aktiivinen utisointi aiheesta toi konkreettisesti silmien eteen jotain sellaista, mikä ei ole jatkuvasti läsnä. Aloin pohtimaan tarkemmin, miten merkittävä voima kuvilla voi olla, jos niitä on toistuvasti näkyvillä mediassa.

Käydessäni läpi eri medioita, jotka tässä tapauksessa tarkoittavat lähinnä verkossa julkaistuja lehtiä, päädyin valitsemaan aineistoni Helsingin Sanomista. On kuitenkin huomioitava, että samoja kuvia toistui useammassa eri mediassa. Voi olettaa, että useat valitsemistani kuvista ovat päätyneet nähtäviksi myös muualle,

kuin ainoastaan Helsingin Sanomien lukijoille. Myös itse näin valitsemiani kuvia muissa medioissa.

Kuvien analyysissä on huomioitava niiden poliittisuus. Erityisesti samat kuvat voivat toistua median eri kanavissa, joten niiden merkitystä ei voi väheksyä. Toiston voi nähdä tärkeänä tehokeinona esimerkiksi poliittisessa mainonnassa (Mustonen 2001, 52). Tarkasteltaessa mediakuvia on siis ymmärrettävä tämän vaikutus jatkuvassa uutisvirrassa.

Aineistoni valinnan alussa etsin Helsingin Sanomista hakusanalla "Afganistan" kaiken aiheeseen liittyvän uutisoinnin tai muun materiaalin elokuulta 2021. Alustavasti olin harkinnut aineiston rakentuvan pidemmältä aikaväliltä, mutta lopulta huomasin elokuun ajan uutisoinnin olevan riittävän kattavaa tutkimukseni kannalta. Tuon ajankohdan kuvat uutisoinnissa sijoittuvat sekä elokuun ajalle, että aiempiin operaation vaiheisiin. En kuitenkaan nähnyt tarpeelliseksi valita vain tiettyinä ajankohtina otettuja kuvia. Elokuun uutisoinnissa en näe keskeiseksi sitä, miltä ajalta kuvat tarkalleen ovat. Kysymys on siitä, mitä tuolloin on mediassa ollut näkyvillä eli mitä kuvia artikkeleihin on valikoitunut.

Koska tutkimukseni aineisto on suomalaisesta mediasta, keskiössä on turvallisuuskäsitykset kansallisesta näkökulmasta suhteessa kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin. Valitsin löytämistäni artikkeleista ne, joissa nimenomaan Suomen osallisuus Afganistanin tilanteessa tuli ilmi. Osassa kuvateksteistä myös viitattiin suomalaisiin sotilaisiin suoraan. Näiden artikkeleiden kuvista kertyi yli 20 kuvaa. Osa kuvista ja artikkeleista toistuu käyttämässäni aineistossa. Näin tarpeelliseksi lopulta tehdä tiiviimmän rajauksen tarkastelemani aikavälin laajan materiaalin vuoksi. Lopulliseen aineistooni valitsin viisi kuvaa. Kuvat esiintyvät artikkeleissa, jotka on julkaistu Helsingin Sanomien verkkosivuilla 24.8. - 30.8.2021 välisenä aikana. Aineisto sekä sen julkaisuajankohdat ovat yhtä kuvaa lukuunottamatta Afganistanin evakuointioperaation ajalta, näin ollen voi myös kuvien sotilaiden perustellusti olettaa olevan osa suojausjoukkoja kriisinhallintatehtävässä. Osassa kuvateksteistä tämä tulee myös ilmi. Suomen Puolustusvoimien suojausjoukot lähtetettiin Kabuln lentokentälle 20.8.2021 Suojausjoukkojen tukitehtävät päättyivät 27.8.2021 ja ilmakuljetusten osalta 29.8.2021. (Puolustusministeriö 2022, 37-38.)

Kaksi kuvista on Puolustusvoimien ottamia ja kaksi ulkoministeriön materiaalia. Lisäksi yksi kuva on Yhdysvaltain merijalkaväen medialle välittämä. Kuvat tutkimukseen on kopioitu suoraan niistä artikkeleista, joissa ne on julkaistu. Huomioin analyysissäni kuvien alkuperäiset lähteet. Kuvat edustavat näkemykseni mukaan samalla paljon laajempaa kokonaisuutta sekä Helsingin Sanomien että muun perinteisen median osalta. Sijoitan tulkintani laajemmin yhteiskunnalliseen

keskusteluun ja kontekstiin turvallisuudesta yleisesti. Pyrin yksittäisten esimerkkien avulla tuomaan esiin myös laajemmin turvallisuuteen liittyviä teemoja.

Kaikissa aineiston kuvissa on Suomen lippu, suomalaisia sotilaita tai kuvatekstissä on kerrottu näkyvän suomalaisia operaatioissa. Suomen lipun voi käsittää vahvana symbolina ja se välittää identiteettiä myös kansainvälisesti. Uskon, että näitä kuvia voi näin pitää erityisen merkityksellisinä sekä huomioita kiinnittävinä yleisesti. Nämä piirteet ovat keskeisiä myös sen kannalta, että keskityn tutkimuksessani nimenomaan suomalaisille suunnatun median tuottamaan turvallisuuskuvaan.

Kuvien lisäksi nähtävillä on uutisten otsikot sekä kuvatestit, jotka antavat kuville niihin liittyvän kontekstin. Kuvien käsittelyn ohessa, olen myös esittänyt uutisten julkaisupäivämäärät. Pyrin tarvittaessa ottamaan huomioon otsikoinnin ja kuvatestin. Otsikon ja kuvatestin rinnalla uutisen muun sisällön olen jättänyt toissijaiseksi ominaisuudeksi tutkimukseni keskittyessä visuaalisiin representaatioihin. Osa kuvista on julkaistu kahteen otteeseen, jolloin olen avannut kuvan ohessa molempiin uutisiin liittyvät taustatiedot. Kuviin tehdyt muokkaukset ovat olleet jo alkuperäisissä julkaisuissa. On huomioitava, että osa sensuroiduista kuvista on saatettu julkaista mediassa aluksi käsittelemättöminä.

Kuvien analyysissä keskityn siihen, miten uutiskuvat tuottavat turvallisuutta ja käsityksiä siitä. Pohdin sitä, tuottavatko kuvat ylipäänsä turvallisuutta tai pyrkivätkö siihen. Kuitenkin oma lähtökohtani kuva-aineistoni tarkastelussa on se, että median toistuvalla samankaltaisella uutisoinnilla ja erityisesti kuvilla on merkitystä siinä, miten turvallisuus käsitykset rakentuvat sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Lähtökohtaisesti sota kriisinä tuottaa huolta ja hajottaa kokemusta turvallisuudesta. Maailmalla tapahtuvat kriisit eivät ole läsnä arjessa, mutta uutisointi mahdollistaa tapahtumien näkemisen myös toisaalla. Median visuaaliset kuvat muuttavat tapahtumat todellisiksi ja aiheuttavat mielipiteitä sekä vaikuttavat tunteisiin. (Uskali 2017, 122.) Tästä näkökulmasta voi pohtia, millä keinoin mediassa näytettävät kuvat vaikuttavat turvallisuuteen yli valtioiden rajojen.

Tutkimuksessani on huomioitava tiedeyhteisön tunnustamat toimintatavat sekä tutkimukseen sovelletut tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaiset ja eettisesti kestävät tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät. On muistettava aiemman tutkimuksen ja tutkijoiden huomiointi asianmukaisella tavalla muihin tutkimuksiin viitatessa. (Ks. Kuula 2006.) Asianmukaisella aineistohallinnalla osana jo tutkimussuunnitelmaa pystyin käsittelemään tietoja vaaditulla tavalla hyvän tieteen tekemisen mukaisesti.

Tutkimusaineistoni koostuu verkossa julkaistuista kuvista, jotka ovat osa valitsemani aiheen uutisointia. Lisäksi otan huomioon kontekstin kuvan ympärillä, siinä määrin kuin sen tarpeelliseksi näen. Analysoidessani kuvia, huomioin

kontekstissa uutisoinnin ja artikkelien tietojen ja tekijöiden lisäksi myös kuvat tuottaneet tahot tekijänoikeuksien toteutumiseksi. (Kuula 2006, 66–75.) Oman aineistoni kohdalla on keskeistä merkitä alusta alkaen niiden alkuperäiset lähteet sekä itse kuvien että uutisartikkeleiden kohdalla. Huomioin näissä julkaisupäivämäärän ja ajan, jolloin olen valinnut kuvan aineistooni. Tarkastelen kuvia suoraan niiden alkuperäisessä kontekstissa. Kuva-aineiston kohdalla huomioin, missä materiaalia käytetään, missä sitä voi julkaista ja kenen toimesta. Keskeistä on siis huomioida, kenellä on kuvaan oikeudet.

Tutkimuksessa on huomioitava siinä esiintyvien henkilöiden yksityisyys (ks. Kuula 2006). Aineistoni koostuu kuvista, jotka ovat olleet julkisuudessa yleisesti nähtävillä. Lisäksi kuvia on käsitelty niissä esiintyvien henkilöiden suojaamiseksi kuvia tuottaneiden tai kuvat julkaiseen tahon toimesta. Tarkoitukseni ei ole nostaa kuvista esiin yksittäisiä henkilöitä. Tutkimukseni ei sisällä arkaluontoista tietoa, kuten henkilötietoja.

Tutkimuksessa tulee huomioida sen aineiston asianmukainen käsittely sekä siihen liittyvä arkistointi ja julkaisu (ks. Kuula 2006). Keskeistä tutkimukseni dokumentoinnissani on se, että myös ulkopuolinen pystyy tarvittaessa tarkastelemaan tekemääni työtä ja sen vaiheita. Dokumentointini on loogista ja järjestelmällistä kaikilta osin. Kaikkeen hallussa olevaani ja tuottamaani materiaaliin olen hyödyntänyt Jyväskylän yliopiston U-asemaa, jonka avulla myös varmuuskopiointi on mahdollistunut. Tutkimukseni on säilössä tietoturvallisesti niin, että vain itselläni on pääsy tuottamaani materiaaliin. Aineiston osalta voin todeta, että se on julkisesti kaikille saavutettavissa sen alkuperäisellä julkaisualustalla.

Kaiken valmiin tutkimuksen ulkopuolella olevan datan ja itse tuottamani materiaalin tulen hävittämään tutkimukseni valmistuttua kaikilta alustoilta Jyväskylän yliopiston antamien ohjeiden mukaisesti. Valmis tutkielma julkaistaan Jyväskylän yliopiston sähköisessä julkaisuarkistossa.

3.2 Representaatio

Tutkimuksessani käsittelen aineistoni kuvia visuaalisina representaatioina. Representaation käsite avaa tieteellisen analysoinnin mahdollisuuden median esityksien ja niiden tuottaman todellisuuden tarkastelulle. Visuaalisen kulttuurin tutkija Janne Seppäsen mukaan representaation käsite mahdollistaa mediaesitysten näkökulmien tutkimisen. (Seppänen 2005, 77.) Representaation käsitteen hyödyntäminen omassa tutkimuksessani antaa hyvän kehyksen aiheeni tarkasteluun kriittisesti.

Mediaesitykset, kuten juuri kuvat, voi käsittää representaatioina ja usein ne liittyvät laajempiin yhteiskunnallisiin diskursseihin. Erityisesti valitsemani aineiston kohdalla voi puhua myös representaation politiikasta, joka viittaa esimerkiksi kuvavalintoihin, joita mediassa on tehty sekä siihen, mitä niissä on läsnä tai poissaolevana. Keskeistä tässä on huomioida kulttuuriset ehdot sekä yhteiskunnalliset seuraukset. On huomioitava, että representaatiot myös tuottavat todellisuutta, vaikka erilaiset taustat luovat tulkinnanvaraisuutta. (Seppänen & Väliverronen 2012, 90–96.)

Representaatioita voi tarkastella sekä todellisuutta rakentavana että sitä heijastavana. On tärkeää huomioida, kummasta lähtökohdasta representaatioita tulkitsee. Todellisuuden rakentajana kuvasta voi tulkita, millaista todellisuutta se muovaa ja mitkä ovat sen rakentamisen keinot. Representaatioiden tarkastelu todellisuuden heijastumina taas auttaa pohtimaan vastaavatko kuvat sitä. (Seppänen 2005, 78.) Omassa tutkimuksessani tarkastelen aineistoani erityisesti ensiksi mainitusta näkökulmasta, kuitenkin ottaen huomioon myös representaatioiden todenmukaisuuden. Turvallisuuden näkökulmasta on keskeistä tarkastella, miten turvallisuus representaatioissa rakentuu ja miten paljon niissä on todenmukaisuutta.

Visuaalisia representaatioita on tarkasteltava tutkimuksessani sekä yksilöllisistä että yhteiskunnallisista lähtökohdista. Representaatiot ovat aina sidonnaisia siihen kontekstiin ja kulttuuriin, jossa niitä tarkastelee. Lisäksi visuaalisten esitysten analysointi representaatioina mahdollistaa kuvien merkitysten tarkastelun osana vuorovaikutusta. (Seppänen 2005, 82, 86.) Myös tässä tutkimuksessa tarkasteltavat median esitykset voivat eri konteksteissa olla tulkittavissa hyvin eri tavoin. Omassa tutkimuksessani on väistämättä huomioitava suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan vaikutukset omiin tulkintoihini näistä representaatioista.

Media-aineistoni visuaaliset representaatiot ovat uutiskuvia. Voi todeta, että niiden tehtävänä on ensisijaisesti havainnollistaa ja informoida uutisoitavasta aiheesta. Kuvat toimivat eräänlaisena todisteena tapahtumista vahvistaen tekstin sisällön. Toisaalta on kuitenkin huomioitava, että kuvan tehtävä on myös kiinnittää huomio uutiseen. Uutiskuvat saattavat usein toistaa tietyn tapausta kaavaa. Niitä voi usein katsoa totutusti kyseenalaistamatta niiden todenmukaisuutta. Lisäksi on muistettava, että kuvat vaikuttavat tunteisiin tekstiä enemmän. (Heikkilä 2006, 55–56, 64–65.) Sitä voi pitää jopa yhtenä niiden tarkoituksista.

Koska media-aineistoni uutiskuvat ovat valokuvia, on syytä muistaa, että ne ovat päätyneet nähtäväksi monien valintojen kautta. On huomioitava, että kuvaaja on valinnut joko tiedostaen tai tiedostamatta tietyn osan näkymästään. Lisäksi kuvat saattavat pohjautua sekä toimittajan tai mediayleisön ennakkotietoihin tai oletuksiin. (Heikkilä 2006, 64, 70.) Kuvat ovat tutkimuksessani tiettyjen tahojen tuottamia, jotka lähtökohtaisesti saattavat palvella tiettyä tarkoitusta. Saman kuvan esittäminen myös

eri medioissa voi luoda siitä erilaisia käsityksiä, joko tarkoituksenmukaisesti tai tiedostamatta.

Journalismissa kuvatekstit, ingressit sekä otsikot vaikuttavat yhdessä siihen, millaisia merkityksiä kuvasta syntyy (Seppänen 2005, 80). Visuaalisia representaatioita tarkastellessa on huomioitava konteksti, jonka yhteydessä ne on esitetty. Median välittämässä uutisissa kuvat ovat yhteydessä kuvatekstiin sekä sijainniltaan että usein myös merkityksiltään. Kuvatekstit mahdollistavat kuvan sijoittamisen tiettyyn aikaan, paikkaan ja henkilöihin. (Heikkilä 2006, 52, 54.)

Representaatioiden ohella tutkimuksessani on siis väistämättä huomioitava kontekstina myös artikkelit, joissa kuvat on esitetty. On todennäköistä, että samat kuvat erilaisissa konteksteissa saattavat hyvin luoda erilaisia mielikuvia. Lähtökohtani on kuitenkin se, että kuvat ovat usein niitä, jotka ihmiset huomioivat ensimmäisenä. Kuvat usein myös jäävät pidemmäksi aikaa mieliin. Etenkin järkyttävät tai vahvasti symboliset kuvat voivat olla muistissa vuosikymmeniä (Uskali 2007, 122).

Suurelle yleisölle julki tuleviin kuviin on perinteisesti ollut vaikutusta armeijan, hallitusten ja valtavirtamedioiden kontrollilla. Tänä päivänä yksittäisten ihmisten ottamalla kuvilla ja internetin mahdollisuuksilla on suuri asema nähtäviksi tulevien kuvien kohdalla. (Uskali 2007, 140.) On muistettava, että oman aineistoni kuvat Afganistanista ovat tiettyjen nimettyjen tahojen ottamia, ja tästä päätyneet eri medioihin käytettäväksi tiettyyn tarkoitukseen. Kuvat ovat saattaneet valikoitua lopulta myös yksittäisten toimittajien valintojen tuloksena median julkaisuihin. Utisoinnissa nähtävät kuvat siis vahvistavat artikkelien sanomaa sekä ovat myös suomalaiselle yhteiskunnalle ja kulttuurille ominaisia.

Mediassa visuaaliset representaatiot globaaleilta kriisialueilta tekevät läsnä olevaksi sellaista todellisuutta, jota ei ole sen tulkitsijoiden omassa elämässä. Dokumentaarisisessa esityksessä sen laadun yhtenä perusteena voi arvioida, kuinka hyvin se edustaa toista kulttuuria niin, että se tulee mediayleisölle ymmärrettäväksi. (Seppänen 2005, 82–83.) Omassa tutkimuksessani kulttuurin sijaan kuvia voi arvioida siitä näkökulmasta, miten ne edustavat toisaalla tapahtuvaa ja erilaisessa ympäristössä olevaa operaatiota. Representaatio tietyllä tapaa korvaa vuorovaikutuksen ja sen tulkitsija jää etäälle. Näissä tapauksissa on kyse sekä politiikasta että vallasta. On tarkasteltava lähtökohtia, mistä representaatiot on rakennettu, kenellä on välineet niiden esittämiseen ja mikä määrittää, mitä esitetään. On myös pohdittava, miten kuvauksen kohteet pystyvät vaikuttamaan näkyvyyteensä. (emt.)

Tutkimuksessani aineiston kuvat sijoittuvat Afganistaniin ja vaikuttavat siihen, miten tilanne valitusta ajankohdasta välittyy mediaa seuraaville. Taustoittamalla Afganistanin kriisiä ja tuolloin ollutta vallitsevaa tilannetta on mahdollista tuoda

kuville kontekstia niin, että niiden tarkoitus tulee paremmin ymmärrettäväksi. On samaan aikaan huomioitava, että Afganistanissa ja eri tilanteissa läsnäolleet henkilöt saattaisivat hyvin tulkita samoja kuvia eri tavoin omista lähtökohdistaan.

Mediakuvien tarkastelu visuaalisina representaatioina on siis hyvin monitahoista. Representaatiot voivat näyttäytyä hyvin eri tavoin sekä eri yksilöille että yhteiskunnille. Lisäksi on huomioitava kulttuurinen konteksti, jossa ne esitetään. Representaatiot sekä heijastelevat todellisuutta että rakentavat sitä. Vaikka kuvien avulla on mahdollisuus tuoda jotain etäistä lähemmäksi, ne kuitenkin edustavat vain tiettyä hetkeä ja näkökulmaa.

3.3 Semioottinen kuva-analyysi

Tutkimuksessani analysoin kuvia ja niiden sisältöä semioottisen kuva-analyysin avulla käyttäen denotaation ja konnotaation käsitteitä. Käsitän kuvat visuaalisina representaatioina, jotka esiintyvät uutisartikkeleiden yhteydessä ja välittyvät laajemmalle yleisölle median välityksellä. Otan analyysissäni huomioon, että kuvat ovat päätyneet mediaan tiettyjen tahojen ja tietynlaisen valintaprosessin tuloksena. Tämä ylipäänsä on keskeistä visuaalisen lukutaidon eli kuvien merkitysten ymmärtämisen kannalta (Seppänen 2010, 16). Valitsemani kuvat voi tulkita tietynlaisen viestinnän ja sen luomien tulkintojen kautta.

Mediatutkija Veijo Hietalan mukaan median välittämällä kuvilla on suuri vaikutus siihen, miten maailma ja sen tapahtumat rakentuvat yksilöiden käsityksissä. Sille, miksi kuvan teho on niin merkittävä ei ole yksittäistä hyväksyttyä selitystä, mutta siihen on useita eri näkökulmia. Voi kuitenkin todeta, että visuaaliset ärsykkeet ovat niitä, jotka tuottavat informaatiota jatkuvasti. Esittävän kuvan tehon voi nähdä perustuvan siihen, että se vastaa ihmisen normaalia näköhavaintoa. (Hietala 1993, 10–11.)

Omassa tutkimuksessani aineistoksi valitsin kuvat juuri sen vuoksi, että ne vaikuttavat katsojaansa välittömästi ennen kuin niitä ehtii edes tarkemmin ajatella. Erityisesti eri verkkomedioiden uutiskuvat saattavat tulla näkyviksi ilman, että niitä erikseen etsii. Kuvat saattavat jo kerrasta jäädä mieliin vaikuttaen ajatuksiin. On todennäköisempää, että selatessa esimerkiksi juuri kriisiin tai sotaan liittyvää uutisointia, kuvat muodostavat ensisijaisesti tilanteesta muovautuvaa näkemystä.

Vaikka kuva olisi mediassa valmiiksi rajattu, on todennäköistä, että myös normaalisti näkökentältä rajautuu tietty alue. Tämän vuoksi voi todeta, että kuvat heijastelevat normaalia näköhavaintoa. Toki voi pohtia, kuinka realistisia kuvat oikeastaan ovat. On myös todettava, että kuvat harvemmin ovat kovin

yksityiskohtaisia. Kuvat lähinnä rakentavat pohjan, jonka ympärille mahdollistuu todenmukaisen näköhavainnon rakentaminen. (Hietala 1993, 11.)

Kuvia katsoessa on keskeistä ymmärtää, että niiden taustalla on joku vaikutuspyrkimys. Kuvat sekä vaikuttavat että ohjaavat jäsentämään todellisuutta. Usein maailmankuva pohjautuu kuviin ja visuaalisiin viestimiin. Tämä voi vahvistaa mielikuvia esimerkiksi tietystä maasta tai kulttuurista. (Hietala 1993, 13.) Analysoimissani kuvissa on kyse pitkälti tästä. On keskeistä ymmärtää, kuka kuvat on ottanut, mistä lähtökohdista ja mitä varten. Lisäksi on huomioitava, mitkä mediat niitä julkaisevat. Kaiken taustalla on tilanteesta tiedottamisen lisäksi olemassa näkökulma ja motiivi, jotka ohjaavat mielikuvia representaatioiden avulla tiettyyn suuntaan.

Kiteytettynä kuviin uskomista voi pitää tietona jostain asiasta. Tämä lisää varmuutta niiden sisällön olemassaolosta. Lisäksi kuvien näkemiseen liittyy kokemuksellisuus. Kuvien katsomisessa yhdistyy tietynlaiset ääripäät äly ja elämys eli järki ja tunteet. (Hietala 1993, 22.) Tutkimukseni kuvissa ja niiden turvallisuuskuvan välittämisessä on kyse tämän kaltaisista tekijöistä. Toisaalta kuvissa on todellisia tilanteita, jotka välittävät tietoa. Lisäksi niillä on vahva vaikutus siihen, millaisia tunteita valokuvien kautta tilanteesta herää.

Ongelmallisena voi nähdä, että vaikka kuvien näkeminen merkitsisi tietämistä sen voi unohtaa olevan representaatio oikeasta todellisuudesta. Voi siis olla, että kuvan katsoja unohtaa jonkun katsoneen samaa tilannetta jo aiemmin. (Hietala 1993, 25.) Etenkin uutiskuvien kohdalla voi olla haastavaa muistaa niiden olevan representaatioita. Koska kuvat toimivat informaationa vakavasta aiheesta osana uutista, ne ovat yksinkertaisempia tulkita suorana totuutena. Kuvia on keskeistä tulkita nimenomaan representaatioina tilanteesta, ei täytenä totuutena. On ymmärrettävä niiden välitön vaikutus keskellä uutisvirtaa ja miten ne väistämättä luovat mielikuvia. On muistettava lähtökohdat, joista kuvat on tuotettu ja mistä niitä tulkitaan. On nähtävä, mikä kuvissa on todellista ja kuinka paljon niiden luomat tunteet vaikuttavat valokuvien tulkintaan.

Käytän apuna kuvien tulkinnessa semiotiikkaa. Semiotiikassa esimerkiksi kielitieteilijä Ferdinand de Saussure käsittää kuvat merkkeinä (ks. de Saussure 2014). Myös Veijo Hietala käsittelee de Saussuren ajatusten pohjalta strukturalistista merkkiteoriaa. De Saussure käsittää merkit kahdessa tasossa. On olemassa ilmaisu, kuten piirretty kuvio ja tarkoite eli käsite, johon viitataan. Nämä merkit saattavat hyvin perustua sovittuihin käytänteisiin. Myös esittävän kuvan voi ymmärtää merkinä. De Saussuren merkkiteoriassa visuaalinen kommunikointi on saman kielen puhujilla tai kulttuurin edustajilla hyvin yksinkertaista ja jaettavaa. Toisaalta voi todeta, että eri yksilöille sama kuva voi aiheuttaa hyvin erilaisia merkityksiä. (Hietala 1993, 31–33.)

Tutkimuksessani kuvien sotilaat ja kriisialueen, voi siis ensin nähdä tietynlaisena ilmauksena ja sitten ennalta sovittuina tarkoituksina ja totuttuina käsitteinä. Suomalaisen ja suomenkielisen median kohdalla sen lukijat oletettavasti tulkitsevat uutisia kuvineen kärjistettynä hyvin yhtenäisesti ja kulttuurille ominaisesti. Artikkelit on todennäköisesti tehty samassa kontekstissa. Kuvien tulkinta voi olla myös riippuvaa yksilöiden taustoista ja heidän kokemuksistaan esimerkiksi kriiseihin liittyen. Tulkinnat kuvista ja niiden välittämästä turvallisuudesta perustuvat siis niiden todennäköisiin vaikutuksiin.

Esimerkiksi juuri de Saussuren ajatusten kautta voi todeta, että kuvien tulkinta voi lähteä hyvin yksinkertaisista lähtökohdista. Aluksi on kysymys siitä, mitä ja millaisia asioita kuvissa on. Yksinkertaistettuna kuvia voi tarkastella hyvin pelkistetysti. Kuvista voi kuitenkin usein käsitteellistää niissä esiintyviä asioita ja tunnelmia. Tämän kautta muodostuu käsityksiä, jotka vaikuttavat sekä järjelliseen että tunteelliseen ajatteluun.

3.4 Denotaatio ja konnotaatio

Omassa tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan median visuaalisia representaatioita kirjallisuustutkija ja semiotikko Roland Barthesin näkökulmasta. Viestintätutkija John Fiske toteaa, että Barthes toi merkityksellistämisen uudelle tasolle. Ferdinand de Saussuren kielijärjestelmän sijaan hän avasi myös yksilöllisen tulkinnan mahdollisuuden. Barthes ottaa huomioon merkitysten neuvottelu- ja vuorovaikutusprosessin ja näin mahdollistaa tarkastelun myös henkilökohtaisesta, yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta kulmasta. Barthesin käsitys analysoinnista perustuu merkityksellistämiseen ja sen kahteen tasoon. Nämä tasot voi nimetä denotaatioksi ja konnotaatioksi. Näiden tasojen avulla mahdollistuu merkitysten tulkitseminen neuvottelu- ja vuorovaikutusprosesseina. (Fiske 1992, 112–113.)

Denotaation käsitteellä Barthes viittaa siihen, että jonkun merkin kohdalla on yleisemmin ja selvemmin hyväksytty merkitys. Esimerkiksi katunäkymä valokuvassa denotoi sanaa katu ja kuvaa tietä kaupungissa rakennusten keskellä. Kuvan samasta ympäristöstä voi ottaa eri tavoin, mutta katu säilyy edelleen samana. Esimerkiksi kuvan väritystä tai tarkkuutta muuttamalla voi saada aikaan erilaisia konnotaatioita kadusta. Konnotaatiolla voi myös käsittää vuorovaikutuksen, joka syntyy merkin kohdatessa niiden käyttäjät. Tähän Fiske liittää ”tuntemukset tai mielenliikkeet sekä kulttuuriset arvot”. (Fiske 1992, 113.) Konnotaation myötä merkitysten tulkinnat tulevat esiin subjektiivisemmin tai ainakin intersubjektiivisemmin. Käytännössä ”tulkinnan tulos riippuu ainakin yhtä paljon tulkitsijasta kuin itse

kohteesta tai merkistä”. (emt. 113.) Kadun konnotaatio voi merkitä paikasta toiseen kulkemista. Jollekin katu voi kuitenkin edustaa työmatkaa ja toiselle taas lenkkireittiä.

Merkkiteorian pohjalta esimerkiksi myös kielitieteilijä Louis Hjelmslev (Hjelmslev 1969, Hietalan 1993, 32 mukaan) erottaa merkityksellistämisen denotaation ja konnotaation -käsitteiden avulla. Kuvien denotatiiviset merkitykset voi ajatella esimerkiksi käsitteinä ja elementteinä, jotka ovat kaikille samat. Kyseessä denotaation kohdalla on ensisijaisesti ajatus siitä, ”mitä kuva esittää”. Konnotaatioon liittyvät ajatukset muodostuvat kuvaan liittyvien ominaisuuksien pohjalta. Katsojalla voi olla henkilökohtaisia asioita, jolloin kuvan kokonaismerkitys muuttuu katsoja- tai tilannekohtaisesti. Kuvan tulkitseminen voi olla hyvin subjektiivista. (Hietala 1993, 32.)

Valokuvien semiotiikan kohdalla kyse on hyvin samankaltaisista kysymyksistä. Kuitenkin on muistettava, että valokuvaa voi pitää tavallisemmin realistisempänä sekä objektiivisempänä muihin kuviin verrattuna. Valokuvassa todellisuus tallentuu suoraan ja sitä voi vain jälkikäteen joillain tekniikoilla muokata. (Hietala 1993, 43.) Omassa analyysissäni kuvia voi pitää todenmukaisina ja niiden mahdollinen muokkaus on mainittu kuvien julkaisun yhteydessä. Lisäksi on syytä olettaa, että kuvat ovat aidoista tilanteista, jotka ovat tietyn tahon toimesta valittuja.

Erityisesti valokuvissa denotaation ja konnotaation ero on selvä (Barthes 1977). Denotaatio on valokuvassa tallennettu mekaaninen jäljenne objektista ja konnotaatio on prosessin inhimillinen osa, joka on monen eri kuvauksen liittyvän valinnan lopputulema. (Fiske 1992, 114.) Tiivistettynä denotaatio tarkoittaa sitä, mitä on kuvattu ja konnotaatio miten on kuvattu. Valokuvien kohdalla voi siis todeta, että niiden muodostuminen on yksinkertaista. Lopulta keskeisiksi tekijöiksi voi nousta se, kuka kuvaa tulkitsee ja missä kontekstissa sitä tarkastellaan.

Konnotaatio toimii subjektiivisella tasolla. Tämän vuoksi sitä ei usein tiedosteta. Subjektiivisella tasolla tulkitseminen voi johtaa siihen, että esimerkiksi konnotatiiviset piirteet virheellisesti mielletään denotatiivisiksi. Lisäksi jotkut kuvaukset esimerkiksi juuri aiemmin mainitusta kadusta voi ajatella denotatiivisina itseäänselvyyksinä siitä, miltä joku asia näyttää. (Fiske 1992, 115.). Konnotaatiota voi pitää kulttuurisidonnaisena (Fiske 1992, 115). Kulttuurisen merkkijärjestelmän avulla voi tarkastella myös totuttuja symboleita, kuten lippuja tai poliittisia symboleita. Nämä herättävät katsojalle usein mielikuvia kulttuurisidonnaisesti sovitusta asioista. (Hietala 1993, 36.) Tämän vuoksi tutkimuksessani on erityisen keskeistä painottaa kuvien lähtökohtia ja niiden vaikutustarkoituksia. On huomioitava konteksti ja yhteiskunnallinen sekä kulttuurinen ympäristö, jossa niitä tarkastellaan ja tulkitaan.

Konnotaatiot voivat usein olla pitkälle sosiaalisesti määrittäytyneitä ja vähemmän henkilökohtaisia asioita. Tästä hyvänä esimerkkinä toimivat arvomerkit korkearvoisilla upseereilla. Yhteiskunnassa nämä on luotu rakentamaan konnotaatioita

jostain arvosta. (Fiske 1992, 114.) Omassa tutkimuksessani voi ajatella kuvien sotilaiden edustavan suomalaisen yhteiskunnan arvomaailmaa. Näin ollen kriisikuvastolle asettuu jo etukäteen tietynlainen näkökulma, josta sitä tarkastellaan.

Jos kuvien voi ajatella olevan monitulkintaisia, voi olettaa niiden luovan kontekstisidonnaisesti rajattoman määrän merkityksiä. Voi pohtia, onko näille merkityksille olemassa minkäänlaista rajausta. Todentuntuista kuvaa voi näin ollen myös pitää symbolina. Näin on mahdollista, että realistisena pidetty kuva, on kulttuurisidonnainen konventio, johon esimerkiksi länsimaalainen on tottunut. (Hietala 1993, 39.)

4 ANALYYSI

Analyysissäni käyn läpi yksitellen viisi valitsemaani kriisinhallinnan kuvaa, jotka on julkaistu Helsingin Sanomissa Afganistanin evakuointioperaation aikaan elokuussa 2021. Neljä kuvista on evakuointioperaatiosta ja yksi Afganistanin operaatioihin osallistumisen aikaisemmalta vaiheelta. Tarkastelen kuvia visuaalisina representaatioina, jotka rakentavat todellisuutta muokaten käsityksiä turvallisuudesta.

4.1 Sotilas lapsi sylissään

Ensimmäisessä kuvassa (liite 1) sotilas kantaa lasta sylissään. Kuva on julkaistu Helsingin Sanomissa Saara Aholaisen artikkelissa ”Puolustusvoimat on julkaissut kuvia Suomen suojausjoukkojen tehtävästä Kabulin lentokentällä” (24.8.2021) Ulkomaat/Afganistan -osiossa. Kuva on Puolustusvoimien julkisuuteen välittämä. Helsingin Sanomat on käsitellyt kuvaa. Kuvateksti Helsingin Sanomissa on seuraava: ”Puolustusvoimien suojausjoukon sotilas lapsi sylissään Kabulin lentokentän alueella Afganistanissa. HS ei näytä lapsen kasvoja lapsen ja tämän perheen yksityisyyden suojaamiseksi”. Kuva on Puolustusvoimien medialle välittämää materiaalia.

Kuvan denotaatiossa on nähtävissä sotilas ja lapsi. Katse kiinnittyy kuvan keskiöön, missä he ovat. Taustalle jää autoja ja roskaa. Kuva on rajattu niin, että tilanne jää irtonaiseksi muista tapahtumista. Kuvan värit ovat neutraalit, mutta kirkkaat. Ensimmäisenä kuvan konnotaationa nousee pintaan jopa rauhallinen tunnelma. Koska kuva on kuitenkin keskeltä kriisiä, representaationa sen tietty tasapainoisuus herättää ristiriitaisia tunnelmia. Kuvan asetelmassa sekä temallisesti, on keskiössä lapsi ja sotilas, jolloin muu jää taustalle.

Ensimmäinen kuva edustaa mielestäni keskeisesti perinteistä kriisinhallinnan kuvastoa, jossa lapset ovat läsnä. Kriisikuvaston esittämisen, jossa on lapsia, voi nähdä alkaneen jo 1800-luvulla. Lapset sodan kuvastoissa nousivat esiin voimakkaammin 1960-luvulta lähtien, jonka jälkeen monista lapsikuvista muodostui ikonisaa. (Männistö 2010, 36–38.) Näkemykseni mukaan elokuun 2021 uutisoinnissa kaiken kaikkiaan oli nähtävissä paljon kuvia, missä lapset esiintyvät. Kyseinen kuva on ollut nähtävissä myös muissa medioissa, aluksi sensuroimattomana, mutta myöhemmin käsiteltynä lapsen henkilöllisyyden suojaamiseksi. Vaikka kriisit ovat julkisia tilanteita, niiden kohdalla ja erityisesti lasten läsnäollessa on noudatettava julkaisuissa varovaisuutta (emt. 34). Kasvojen sensurointi edistää tätä tavoitetta.

Sotilaan ja lapsen esiintyminen samassa kuvassa yhdistää sodan karuuden ja sen inhimillisen kärsimyksen. Sekä saman että samankaltaisten kuvien, joissa sotilas ja lapsi ovat yhtä aikaa, näkyminen mediassa tuo sodan kovuuden rinnalle myös sen psyykkisen puolen käsittelemisen. Lapsen näkyminen kuvissa tuo kuvien tulkintaan myös tunteita. Lapset on usein esitetty viestimien kriisikuvastoissa vahvojen tunteiden yhteydessä (Männistö 2010, 34). Ristiriitaisuus lapsen ja sotilaan välillä saa ajattelemaan sodassa syntyvän kriisitilanteen eri puolia. Vastakkainasettelu ei lasten kohdalla kuitenkaan muodosta selkeää uhkaa turvallisuudelle.

Lapsien tuoma inhimillisyys sotakuvastossa tuo tilanteen lähemmäksi omaa arkea ja tuottaa myötätuntoa. Lasten voi lähtökohtaisesti nähdä edustavan viattomuutta ja puolustuskyvyttömyyttä. Viattomuuden, hoivan sekä suojelemisen voi kaikkien sanoa liittyvän yleisesti lapsiin (Seppänen 2010, 13). Tarpeen lasten suojelemiselle kriisitilanteissa, voi näin sanoa olevan universaalia, joten kuvat eivät ole niin kulttuurikohtaisia. Lapsen auttamisen sodan keskellä voi nähdä eleenä, joka luo turvallisuutta ympärilleen. Lasten suojelemisen kautta voi todennäköisesti kansallisesti hyväksyä turvallisuuspoliittiset päätökset, joissa apu kohdistuu suoraan avun tarvitsijaan.

Kuvaan ja siinä tapahtuvaan toimintaan ei sinänsä sisällykään ristiriitaa. Avun tarjoamisen lapselle voi nähdä puhtaasti hyvänä tekona lukuisista eri näkökulmista ja se tuo sodan keskelle pehmeitä arvoja. Auttamiseen kriisitilanteissa yleisesti taas voi jo liittää enemmän arvoja, politiikkaa ja näkökantoja sekä puolueellisuutta ainakin ajatuksen tasolla. Kuvat etenkin lapsista kuitenkin mahdollistavat vetoamisen inhimilliseen auttamiseen sekä painottamisen konfliktien eri puolten motiiveja tilanteissa (Seppänen 2010, 13). On huomioitava, että poliittisia piirteitä ei voi täysin irrottaa kuvan tulkinnoista myöskään lasten kohdalla.

Lapset ja heidän suojelemisensa tuo eri yhteisöjä lähemmäksi toisiaan. Konfliktissa on valmiutta auttaa myös niiden ihmisten hädässä, joiden kanssa ei välttämättä jaeta samankaltaisia käsityksiä maailmasta. Avuliaisuus ja anteeksiantaminen ovat eri yhteiskunnissa ja ryhmissä laajalti arvostettuja (Schwartz

2005, 217). Myös oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja rauha ovat yleisesti tärkeitä arvoja (emt.). Tämänkaltaisten arvojen voi nähdä heijastuvan myös turvallisuuden tulkintoihin niiden taustalla olevasta politiikasta riippumatta. Näissä kuvissa eri kulttuurien ihmiset voivat keskenään jakaa ajatuksen turvallisuuden merkityksestä inhimillisestä ja humanistisesta näkökulmasta. Toisaalta samaan aikaan kuva nostaa esiin ajatuksia siitä, kenellä on valta ja pystyvyys toimia kriisitilanteessa lasten eduksi.

Representaatiot rakentavat konnotaatioita humanitaarisesta avusta kriisin keskellä. Tätä kautta ne viestivät myös ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta. Ihmisoikeustyön asiantuntija Frank Johanssonin mukaan ihmisoikeuksien riippumattomuus ja humanitaarisen tilan suojeleminen ovat yleisesti mielletävissä tietynlaisena pyhänä (Johansson 2017, 170–172). Suomalaisesta näkökulmasta voi ajatella suomalaisen sotilaan toimivan oikein moraalisesta näkökulmasta ihmisoikeuksien eteen ilman poliittisia lähtökohtia. Sotilaat on lähetetty alueelle turvallisuuspolitiikan mukaisesti suojamaan lähtökohtaisesti kansallista turvallisuutta. Kuitenkin on muistettava, että sotilaat väistämättä kantavat myös yksilöllisesti inhimillisen turvallisuuden vastuuta.

Kuvissa esiintyvät suomalaiset sotilaat ja Suomen liput symboloimassa Suomen kansalaisuutta vahvistavat ajatusta siitä, että ”me” pystymme auttamaan sekä kontrolloimaan kriisitilanteissa tarvittaessa. Journalistiikan tutkija Turo Uskalin mukaan visualisointia esimerkiksi lipun nostamisella, on voitu kuvata eräänlaisena voiton merkinä (Uskali 2017, 130). Hallitsemisen tunne tuo osaltaan varmuutta kansallisen turvallisuuden kokemukseen ja ajatuksen siitä, että kansalliset Puolustusvoimat mahdollistavat oman valtion turvallisuuden tarvittaessa. Lippu on myös kansainvälinen osoitus Suomen turvallisuuspolitiikan toimista maailmalla.

Artikkeli, jossa kuva on esiintynyt ei sinänsä tuo otsikon tai kuvatekstin kautta kuvan tulkintaan merkittäviä muutoksia. Ne kuvaavat suoraan tapahtumaa sekä sitä, että kuva on Puolustusvoimien materiaalia. Suomen Puolustusvoimien yksi tehtävä on kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuminen (Puolustusvoimat 2023). Kuva representoi niitä tehtäviä, joita puolustusvoimat kansainvälisellä kriisinhallinnalla toteuttaa ja joita Afganistanin evakuointioperaatioista sekä sen toimista halutaan välittää medialle ja sen yleisölle.

4.2 Sotilaat nostamassa lasta ihmisten keskeltä

Toinen kuva (liite 2) on nähtävillä kahdessa artikkelissa. Kuva esiintyy Jussi Konttisen artikkelissa ”Suomi pyrkii pelastamaan pikamenettelyllä Kabulin lentokenttää ympäröivästä kaaoksesta Suomessa asuvien perheenjäseniä” (25.8.2021) Sunnuntai/Afganistan -osiossa. Tässä kuvatekstinä on ”Suomalaisotilaat nostivat

tyttöä väkijoukosta Kabulin lentokentällä. Ulkoministeriö on käsitellyt kuvaa”. Toinen artikkeli, jossa kuvaa on käytetty, on Laura Halmisen artikkeli ”’Ei isompia ongelmia, kunhan kukaan ei ammu’ – Viimeistään terrori-isku todisti, että Suomen suojausjoukon tehtävä Kabulissa oli vaarallinen” (27.8.2021) Ulkomaat/Afganistan - osiossa. Kuvatekstinä on ”Ulkoministeriön välittämä valokuva ihmisten evakuoimisesta Kabulista Afganistanissa. Ulkoministeriö on käsitellyt ihmisten kasvoja epäteräviksi, jotta heitä ei tunnistaisi”. Kuva on ulkoministeriön materiaalia.

Toisen representaation denotaationa on jälleen lapsi. Lisäksi kuvassa on havaittavissa suurempi joukko kriisin keskellä olevia ihmisiä seisomassa vedessä. Sotilaiden sijainti ylempänä verrattain muuhun väkijoukkoon on selkeä. Asetelma on havaittavissa selkeästi denotaatiossa. Asetelmasta voi lukea myös konnotaatioita esimerkiksi valtasuhteista. Väkijoukko näyttäytyy kuvassa tietynlaisena massana. Kuva on rajattu niin, että tilanteen voi havaita jatkuvan kuvan ulkopuolella. Representaatio on osittain väritykseltään tummahko, vaikka taustalla maisema tuo kuvaan myös vaaleaa. Samankaltaiset kuvat ovat havaittavissa läpi käymissäni artikkeleissa useasti.

Jälleen kuva on jälkikäteen sensuroitu. Se vie osaltaan tulkintaa siihen suuntaan, että yksilöiden kärsimys hämärtyy ja keskiöön nousee kuvissa keskeisemmässä roolissa erottuvat sotilaat. Kuvassa voi jälleen nähdä suomalaisten sotilaiden keskeisen aseman pelastajana. Kuvassa myös sotilaat suhteessa suojeltavaan ihmismäärään kuvaavat hyvin kriisin laajuutta heijasteltuna auttavaan tasoon. Kokonaisuudessaan Suomen osuus Afganistanissa on ollut verrattain pieni (Multisilta ym. 2022). Kuva kuitenkin tuottaa käsitystä Suomen roolista merkittävänä.

Yhtenä tulkintana kuvissa olevat ihmismassat voi nähdä uhkana järjestykselle ja turvallisuudelle (ks. esim. Horsti 2021). Hallitsemattomat määrät ihmisiä aiheuttavat kontrollin menetyksen tunnetta. Tästä voi seurata myös huoli siitä, miten jokaista pystyy auttamaan. Ajatus asetettuna laajempaan kontekstiin herättää kysymyksen siitä, ketä voi auttaa ja millä perusteilla. Esiin voi nostaa arvokeskustelut ja pohtia, mihin esimerkiksi valtion ja sitä kautta Puolustusvoimien resurssit riittävät. Tätä kautta keskiöön nousevat turvallisuuspoliittiset ratkaisut ja niiden merkitys kansallisen turvallisuuden näkökulmasta.

Suomen liput Afganistanissa otetussa kuvassa väkijoukon keskellä luovat kuitenkin mielikuvan siitä, että myös suomalaisilla on vaikutusmahdollisuuksia ulkomailla kriisitilanteissa. Kuvat välittävät informaation sekä kansallisesti että kansainvälisesti suomalaisesta osaamisesta ja kriisinhallinnasta tarvittaessa. Suomen osallistuessa operaatioihin ulkomailla, voi tehdä median kuvien kautta oletuksen Suomen Puolustusvoimien kyvystä puolustaa myös kansallista turvallisuutta. Kuvat Suomen sekä ulkomaiden medioissa suomalaisista sotilaista ovat osoitus Suomen puolustuskyvystä myös kansainvälisesti ainakin yksilön inhimillisen turvallisuuden

näkökulmasta katsottuna. Tämän voi nähdä lisäävän luottamusta siihen, että Suomen turvallisuutta pystytään ylläpitämään erilaisissa kriisitilanteissa.

Representaatio tukee myös Suomen turvallisuuspoliittista linjaa osallistua kansainvälisiin operaatioihin. Tämän konnotaationa voi nähdä myös sen, että Suomessa on tärkeää osallistua kriisinhallintaan maailmalla ja osoittaa suomalaisten arvojen toteutumista myös kansainvälisen yhteistyön merkeissä. Toisaalta kuvat ”suomalaisista pelastajista” osoittavat myös tietynlaista vakautta ja tätä kautta suunnitelmallisuutta sekä hallintaa lisäten näin turvallisuuden tunnetta. Kuvien tasapainoinen tunnelma myös viestii rauhanomaisesta turvallisuuden kulttuurista, jossa on tahto ylläpitää rauhaa myös globaalisti. On kuitenkin todettava, että kansainvälisiä operaatioita on pidettävä ennaltaehkäisevinä toimina, jotta pidemmällä aikavälillä rauhan säilyminen pystytään turvaamaan myös Suomessa.

Konttisen artikkelin (2021) kuvateksti kertoo suoraan kuvan tapahtumista, mutta artikkelin otsikko antaa lisää tietoa suhteessa kuvaan. Uutisotsikossa on korostettu nimenomaan Suomen pelastavan Suomessa asuvien perheenjäseniä keskeltä kaaosta. Tämä vahvistaa kuvan tulkintaa suomalaisesta pelastajasta, jolla on mahdollisuus vaikuttaa tilanteeseen. Lisäksi Suomen mainitseminen toistamiseen artikkelin otsikoinnissa korostaa Suomen asemaa. Tämä antaa konkreettisemmän osoituksen siitä, että mitä tapahtuu muualla vaikuttaa myös Suomessa asuviin ja Suomeen sekä tätä kautta suomalaisiin.

Halmisen artikkelin (2021) otsikon ja kuvan sanoma tuottaa konnotaation hyvin suoraan kriisin väkivallan ja sodan ominaisuuksista. Kuvien rauhanomaisuudesta poiketen, ne toimivat hyvin toisenkaltaisena informaationa. Toteamus suojausjoukon tehtävästä vaarallisena tuo hyvin uudenlaisen kulman esiin. Kuvien osoittama järjestys vahvistaa uskoa oikeisiin turvallisuuspoliittisiin päätöksiin. Kuitenkin vaaran käsittely tekstin tasolla saa tulkitsijan pohtimaan kansainväliseen kriisinhallintaan osallistumista toisesta näkökulmasta. Nousee kysymys siitä, kuinka paljon resursseja Suomen on tarpeellista käyttää kansainvälisiin tehtäviin, että se oikeasti palvelee myös kansallista turvallisuutta.

4.3 Kabuln lentokentällä

Kolmanneksi valitsemani kuva (liite 3) on kolmen artikkelin uutiskuvana. Kuva esiintyy Saara Aholaisen artikkelissa ”Puolustusvoimat on julkaissut kuvia Suomen suojausjoukkojen tehtävästä Kabuln lentokentällä” (24.8.2021) Ulkomaat/ Afganistan -osiossa. Kuvatekstinä on ”Puolustusvoimien suojausjoukon sotilaita ja evakuoitavia ihmisiä Kabuln lentokentän alueella Afganistanissa”. Toinen artikkeli on Laura Halmisen ”’Ei isompia ongelmia, kunhan kukaan ei ammu’ – Viimeistään terrori-isku

todisti, että Suomen suojausjoukon tehtävä Kabulissa oli vaarallinen” (27.8.2021) Ulkomaat/Afganistan -osiossa. Tässä kuvatekstinä on ”Puolustusvoimien suojausjoukon jäsen valvoo evakuointia. Hihamerkki kertoo erikoisjoukkojen lääkintään erikoistuneesta sotilaasta, joka on suorittanut Naton koulutuksen tehtävää varten”.

Kolmas kuva on myös Paavo Teittisen artikkelissa ”Virkamiesten viesti tuli kaaoksen keskeltä, ja Suomessa ryhdyttiin toimiin: Näin syntyi historiallinen päätös lähettää sotilaita Kabulin lentokentälle” (27.8.2021) Poliitiikka/Afganistan -osiossa. Kuvan tekstinä on ”Puolustusvoimien sotilaita ja evakuoitavia ihmisiä Kabulin lentokentän alueella Afganistanissa Puolustusvoimien päivämättömässä kuvassa”. Kuva on Puolustusvoimien taholta.

Kolmas valitsemani kuva esiintyy useaan otteeseen artikkeleissa, joita elokuun 2021 aikana on julkaistu. Kuva on Kabulin lentokentältä, jossa sotilaat ovat evakuointioperaatioissa. Kuvassa suomalainen sotilas on jälleen etualalla ja keskeisessä osassa verrattain muihin ihmisiin, joita kuvassa esiintyy. Taustalla voi havaita myös pari muuta sotilasta. Evakuoitavat ovat myös selkä kuvan ottajaan päin, jolloin heidän kasvojaan ei näy. Kaikissa aineistoni kuvissa toistuu sama niin, että myös sotilaiden yksilöllisyys hämärtyy. Representaation denotaationa on lentokenttää ja ihmisten nousemista lentokoneeseen. Kuva on selkeästi rajattu tiettyyn tilanteeseen. Jono jatkuu selvästi kuvan ulkopuolelle, joten se on osa operaation kokonaisuutta. Kuvan tausta on jälleen valoisa, mutta kentän väritys tuo siihen tiettyä karuutta.

Kuvassa turvallisuutta herättää se, että sen denotaatioissa on nähtävissä konkreettisesti operaation olevan tulossa loppuunsa. Kuva on todiste siitä, että konkreettisia asioita tapahtuu ja turvallisuuspolitiikasta kansainvälisellä tasolla on hyötyä. Kuva sijoittuu jo seuraavaan vaiheeseen ja edessä on siirtymä eteenpäin sekä ratkaisu. Se viestii konnotaation katsojalle ja tulkitsijalle siitä, että tehtävä on viety loppuun. Jälleen myös inhimillisen turvallisuuden tavoitteet näyttävät toteutuvan.

On kuitenkin kiinnostava huomio siihen, että todellisuudessa tilanne jatkuu kuvan ulkopuolella. Usein kriisiuutisoinnissa voi olla ongelmana, että akuuteimman tilanteen jälkeen sen seuraaminen lopetetaan (Uskali 2017, 189). On pohdittava, kuinka paljon perheiden ja yhteisöjen jäseniä todellisuudessa alueelle jää ja mitä kuva ei suoraan osoita. Voi myös kysyä, minne nämä ihmiset lopulta pelastetaan ja kenen toimesta. Vaikka suomalaisten sotilaiden kuvaaminen auttamassa kriisitilanteissa olevia voi tuoda turvaa, kuvat jättävät kysymyksen siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu. Evakuointitilanteesta otettu kuva myös jättää katsojan pohtimaan mahdollisesti Suomeen evakuoitavia henkilöitä ja sitä, miten turvallisuus ja järjestys pystytään takaamaan myös kansallisesti. Kriisiuutisoinnin jatkamisella voi nähdä merkittävän avun siinä, että konfliktialueet saavat apua myös jatkossa (emt.).

Huolta voi herättää se, saadaanko ihmisiä sotilaallisen tuen avulla pelastettua kriisin keskeltä ja toisesta kulmasta taas, miten suhtautua kriisialueelta tuleviin. Epätietoisuus ja siitä syntyvät kysymykset voivat helposti vaikuttaa turvattomuuden kokemukseen. Myös erilaisuus ja vieraus, jota on seurattu vain median välityksellä, voi yhtäkkiä vaikuttaa turvallisuuden kokemukseen ja näyttäytyä äärimmillään jopa vihana tai pelkona. Medialla voi olla vaikutusta tunteisiin ja niiden kokemiseen (Mustonen 2001, 99). Se vaikuttaa myös käsityksiin asioista, joista ei ole kokemusta. Näin media voi aiheuttaa vahvojakin pelon tai vihan ilmaisuja, vaikka toisaalta sillä voi olla vaikutusta myös olemassa olevien pelkojen lieventämiseen (emt.).

Aholaisen artikkelin (2021) otsikko ja kuvateksti selittävät hyvin puhtaasti tapahtumia kuvan ympärillä, eivätkä tuo sinänsä kuvan tulkintaan uusia sävyjä. Teittisen artikkeli (2021) otsikkotasoltaan taas viittaa suuremmin Suomen toimiin tilanteessa. Halmisen artikkeli (2021) luo kuvalle vakavamman kontekstin mainitsemalla otsikossa esimerkiksi ampumisen liittyen väkivaltaan. Lisäksi artikkelin kuvatekstissä eritellään tarkemmin sotilaan olevan Naton koulutuksen saanut suojausjoukon sotilas. Tarkempi erittely tuo kuvaan uudenlaisia piirteitä ja sen keskeisemmäksi siitä näkökulmasta, että toimet kriisialueella ovat keskeisiä myös kansainvälisen turvallisuuspolitiikan näkökulmasta. Esimerkiksi yhteistyö juuri Naton tai YK:n kanssa ei suoraan muuten kuvista välity.

Halmisen artikkelin (2021) otsikon kautta esiin nousee mielestäni keskeisemmin kriisitilanteen väkivalta ja sen uhka, kuten jo toisen kuvan kohdalla totesin. Ampumiseen viittaaminen otsikossa saa kuvaan kontekstin, jossa sodan ja kriisitilanteen vakavuus on konkreettisemmalla tasolla. Kriisialueelta välitetyt kuvat ovat lopulta hyvin tasapainoisia ja rauhanomaisia, jolloin tämänkaltaiset otsikot muistuttavat kriisin todellisista uhkista.

4.4 Kabulin lentokenttää kohti

Neljäs kuva (liite 4) esiintyy Jarno Hartikaisen artikkelissa ”Suomen Kabulin suurlähetystön turvamiehet perheineen saatu pois Afganistanista – Suomi neuvotteli Talebanin johdon kanssa, jotta ryhmä pääsi läpi” (28.8.2021) Poliitikka / Afganistan - osiossa. Kuvatekstinä on ”Suomen erikoisjoukot tutkivat evakuoitavia tiistaina ennen Kabulin lentokentälle menemistä. Lapsen kasvot on sumennettu turvallisuussyistä”. Kuva on Yhdysvaltain merijalkaväen mediaan välittämä.

Neljännän kuvan denotaatiossa on evakuoitavia matkalla kohti Kabulin lentokenttää ja lapsen kasvot on jälleen sumennettu yksityisyyden turvaamiseksi. Muista otetuista kuvista poiketen suomalaiset sotilaat ovat selkeästi kontaktissa evakuoitavien kanssa. Lisäksi sotilaat on esitetty kuvassa yksittäisinä henkilöinä, eikä

niinkään pääosassa. Artikkelin otsikossa Suomen osuus korostuu, mutta ei kuitenkaan merkittävästi vaikuta kuvan tulkintaan kuvatekstin ollessa neutraali.

Kuvasta välittyy paremmin myös evakuoitavien tilanteet yksilöinä, eikä niinkään ihmismassana. Kuvan toiminta osoittaa vuorovaikutusta ihmisten välillä. Vaikka sotilaiden auktoriteetti suhteessa evakuoitaviin on edelleen havaittavissa, ei tilanteessa ole sellaista valta-asetelmaa, joka laittaisi valtioita eri asemiin. Kyseessä on enemmän vain ihmisiä, joilla on tietynlainen rooli yhteisen tavoitteen toteuttamiseksi käytännössä. Keskeisenä konnotaationa on luettavissa helpommin yksilöiden yhteistyö inhimillisen turvallisuuden suojaamiseksi, ei niinkään valtioiden välinen yhteistyö poliittisista ja kansainvälisen turvallisuuden lähtökohdista.

Vaikka toisaalta tietynlaisen auktoriteettiaseman välittyminen kuvista voi luoda ympärilleen turvallisuutta, on todettava, että myös tasapaino ihmisten roolien välillä voi olla merkittävää. Representaatioissa jo pelkkä asettelu tuo mahdollisesti paremmin esiin universaalia ihmisyyttä ja siihen liittyvää turvallisuutta. Suurin osa ihmisistä kunnioittaa moraalisuutta ja lähimmäisten hyvinvointiin liittyviä arvoja (Schwartz 2005, 216), joita tämänkaltaisilla kuvilla on mahdollista välittää. Näin myös tilanteesta muodostuu tasa-arvoisempi vaikutelma.

Yhdysvaltain merijalkaväen kuvan myötä realisoituu paremmin Suomen osuus vain yhtenä osana suurta operaatiota. Eri tahojen tuottamat kuvat mahdollistavat tilanteen tarkastelun kattavammin. Aineistoni kuvien kohdalla kuvan ottajien tahoilla on merkitystä, koska niiden välittämällä representaatioilla on havaittavia eroja. Ulkoministeriön ja Puolustusvoimien kuvissa suomalaiset sotilaat ovat keskeisessä osassa kuvissa. Näistä kuvista poiketen neljäs kuva antaa paremmin yleiskuvaa keskittymättä niinkään sotilaiden rooliin tai heidän kansallisuuteensa. Kuvaa on sen alkuperän vuoksi helpompi tarkastella neutraalimmin Suomen kansallisen turvallisuuden näkökulmasta.

4.5 Operaation uhreja

Viides kuva (liite 5) esiintyy Joonas Aaltosen jutussa "Keskustelu Afganistanin operaatiosta vasta alkaa" (30.8.2021) Poliitiikka/Afganistan -osiossa. Siinä kuva tekstinä on: "Tienvarsipommi-iskussa kuolleen yliluutnantti Jukka Kansosen muistotilaisuus Camp Northern Lights -tukikohdassa Mazar-i-Sharifissa Afganistanissa 16. helmikuuta 2011". Kuvan ottajaksi ja lähteeksi on merkitty Elina Katajamäki/Puolustusvoimat.

Representaatioissa suomalaiset sotilaat kantavat menehtyneen kollegansa arkkua. Kuvassa on muusta aineistosta poiketen pelkästään sotilaita. Representaatio on rajattu selkeästi tiettyyn hetkeen. Kuvan denotaatio on selkeä. Sen voi nähdä

konnotaatioiltaan viestivän vahvasti rauhallista ja harrasta tunnelmaa. Kuvasta nousee mielikuva jopa hiukan pysähtyneestä tilanteesta. Muista kuvista poiketen representaatio antaa myös hyvin vähän tilaa muulle taustalle sotilaiden ulkopuolella.

Kuva rakentaa konnotaation operaation vakavuudesta ja auttaa ymmärtämään Afganistanin tilannetta paremmin. Kuva osoittaa sodan äärimmäisiä piirteitä sekä sen seurauksia. Suomalaisen sotilaan kuolema koskettaa suuremmin Suomen kansalaisia sekä osoittaa konkreettisesti todellisuutta kriisin keskellä. Kuvat aineistossani evakuointioperaation ajalta eivät näytä varsinaisesti sodan tai kriisin tunnelmaa sen väkivaltaisimmissa muodoissa. Kuitenkin todellisen sodan näyttäminen kuvina on tärkeää, koska niillä on mahdollista todistaa tapahtumia. Sellaisia representaatioita tulisi näyttää rehellisesti myös niiltä osin, kun ne ovat järkyttäviä (Cottle 2006, 96). Tutkimukseni kannalta viides kuva antaa tärkeän näkökulman kriiseihin.

Viides representaatio on aineistossani ainoa, joka on otettu aikaisempina vuosina varsinaisen operaation ollessa käynnissä. Muut aineistoni kuvat taas ovat suoraan operaation lopun vaiheista evakuointioperaatiosta, jolloin niitä on myös julkaistu. On kiinnostavaa, että kuva on tuotu artikkeliin vaiheessa, jossa suomalaiset sotilaat ovat juuri poistuneet Afganistanista. Evakuointioperaation representaatiot denotoivat tiettyä järjestystä, jopa helpotusta. Viidennen kuvan konnotaatiot kuitenkin muistuttavat pitkistä operaatioista kuvan taustalla. Lisäksi kuva tuottaa konnotaatioita siitä, miten kriisit todella koskettavat myös yksilöitä ja uhkaavat inhimillistä turvallisuutta.

Kuvassa on jälleen Suomen lippu, joka vahvistaa kansallista identiteettiä ja valtaa. Kuvasta erityisen kiinnostavaa tekee myös se, että siinä on näkyvillä Ruotsin lippu. Molempien lippujen läsnäolo viestii solidaarisuudesta ja yhteistyöstä Pohjoismaiden välillä. Voi ajatella, että lipuilla on myös symbolinen merkitys jaossa ”meihin” ja ”teihin”. Yhteisöllisyyden, kunnioituksen ja arvostuksen jakaminen naapurimaiden välillä lisää ajatusta siitä, että Suomi ei ole yksin. Turvallisuuden kokemuksen kannalta voi pitää keskeisenä sitä, että yhteistyö ja tuki on saatavissa myös muilta valtioilta. Kriisitilanteissa esimerkiksi yhteisen huolen tai turvattomuuden voi todeta synnyttävän yhteisöllisyyttä (Huhtala & Hakala 2007, 87).

Kuva on ainoa, jossa on nimetty yksittäinen henkilö kuvan ottajaksi. Se kertoo myös siitä, että kuvan taustalla ei ole sen karuuden vuoksi vain Puolustusvoimien edustaminen representaation keinoin, vaan puhdas ja aito kuvaus tilanteesta. Kuva konkretisoi sodan ja kriisitilanteiden todellisia tappioita ja muistuttaa siitä, että Afganistanin tilanne on todella vaatinut myös uhreja. Kuoleman läsnäolo kuvissa viestii, että kriiseissä ei ole kyse vain massoista vaan myös yksilöistä, edustivat he sitten kuvissa mitä roolia tahansa. Toisaalta kuva muodostaa konnotaation suomalaisista Puolustusvoimien sotilaista myös kriisin uhreina.

Vaikka representaatiossa on vahvasti esillä valtioiden kansallinen symbolismi, voi todeta, että sen merkitykset ovat kulttuurista riippumatta jaettavissa. Kuva muistuttaa, että kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuden ylläpitäminen ja turvallisuuspolitiikan suuntaviivat vaikuttavat yhteisöjen ja yhteiskuntien, mutta ennen kaikkea myös yksilöiden elämään.

5 KUVIEN KONNOTAATIOITA

Kuvien konnotaatioiden myötä keskityn vielä tarkemmin representaatioiden voimaan turvallisuuden käsitysten rakentumisessa. Pohdin sekä kuvien näkökulmia että niiden mahdollisia alkuperäisiä tarkoituksia. Lisäksi tarkastelen kuvien vaikutusta näkemyksiin identiteetistä ja vallasta sekä näiden vaikutusta kokemuksiin inhimillisestä ja kansallisesta turvallisuudesta. Tämän kautta pohdin rakentuvia käsityksiä turvallisuuspolitiikan toimien tarpeellisuudesta kansainvälisen kriisinhallinnan suhteen. Huomioin yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin merkityksen turvallisuuskäsitysten rakentumisessa.

5.1 Kuvien taustalla

Kuvien alkuperillä on merkitystä siinä, miten Afganistanin operaatioita on representoitu. Suomen Puolustusvoimien sekä ulkoministeriön kuvien konnotaatioissa omassa aineistossani suomalainen sotilas on selvästi kuvan keskiössä, usein etualalla. Suomalaiset ovat tilanteissa aktiivisina toimijoina, kun taas muut henkilöt jäävät passiivisesti taustalle. Esimerkiksi politiikan yhteiskuvissa on tietynlainen valtahierarkia, jossa tärkeimmät henkilöt on sijoitettu kuvissa keskeiselle sijainnille (Koski 2005, 357). Tilanteen tasalla oleminen ja sen viestiminen kuvien asetelmien kautta lisää turvallisuuden kokemusta. Vaikka kuvat representoivat tämänkaltaista viestiä, on ymmärrettävä, että kuvat ovat tietystä näkökulmasta.

Dokumentointi Afganistanista ja kuvien välittäminen medialle on osaltaan Puolustusvoimien toiminnan ja kansallisen edun kuvausta. Kuvilla, jotka osoittavat inhimillisiä arvoja ja hallittuja tilanteita on suuri vaikutus siinä, miten luottamusta Puolustusvoimiin rakennetaan mediassa. Tämän avulla voi osoittaa, että suomalaisilla Puolustusvoimilla on hyvät resurssit toimia kansainvälisissä ja haastavissa tehtävissä. Tätä myötä syntyy olettaimus siitä, että Suomen ja

suomalaisten turvallisuuden ollessa uhattuna, myös kotimaan turvallisuutta uhkaaviin haasteisiin pystytään vastaamaan valtion toimien taholta.

Viestinnän tutkija Heikki Luostarisen mukaan sota- tai kriisitilanteissa tiedotus- ja pr-toiminta tavoittelee tiedotuksessaan näkökulmaa, joka tukee operaation tavoitteita (Luostarinen 1994, 113). Tiedotuksessa on kyse myös ”operaation poliittisten toimintaedellytysten turvaamisesta” (emt. 113). Lisäksi rauhan näkökulmasta tiedotuksella perustellaan taloudellista kannattavuutta ja yhteiskunnallista asemaa. Keskeistä on myös legitimitetin turvaaminen. Koska armeija on aikoja tarpeeton ja tuottaa menoja, sen olemassaoloa tulee jatkuvasti perustella. Sen asema on kuitenkin keskeinen sekä henkisen että aineellisen hyvinvoinnin kannalta. Arvioidessa armeijan kannattavuutta on huomioitava turvallisuusriskin lisäksi sen historiallinen ja yhteiskunnallinen merkittävyys. Armeijan viestinnällä vaikutetaan myös yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen ilmapiiriin. (Luostarinen 1994, 113, 116–117.) Niin armeijan kuin kansainvälisen kriisinhallinnan representaatiot Puolustusvoimien taholta tukevat operaatioiden hyväksymistä myös kansallisella tasolla.

Ulkoministeriön keskeisenä tehtävänä on Suomen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen. Turvallisuuspoliittisin perustein myös kriisinhallinta on yksi ministeriön vastuualueista. (Ulkoministeriö 2023.) Tämän myötä voi tulkita, että kuten Puolustusvoimien representaatioilla, myös ulkoministeriön tuottamalla materiaalilla on tarkoitus tukea operaation tavoitteita ja luottamusta niiden tarpeellisuuteen yhteiskunnallisen ja globaalin turvallisuuden näkökulmasta. Yhdysvaltain merijalkaväen kuva on suomalaisesta näkökulmasta helpompi lähestyä neutraalimmin.

Kuvat representoivat tilanteita, joiden konnotaatioita luen niin, että suomalaissotilaiden auktoriteetilla pystyy hallitsemaan tilanteita ja säilyttämään vakautta. Ne edustavat osaltaan myös ajatusta siitä, että ”me” länsimaalaiset tiedämme, miten tulee toimia ja mikä on parhaaksi myös muille. Kuvissa on havaittavissa tietynlainen ”valkoisen miehen taakka”, jossa länsimaalainen voi toimia muualla maailmassa pelastajana. Valkoisen miehen taakalla tarkoitettiin alun perin länsimaiden omaa uskoa tapojensa yliveritaisuuteen ja velvollisuudentuntoon muuttaa muita kansoja saman suuntaiseksi (Johansson 2017, 32). Voi todeta, että kuvista heijastuu ajatus siitä, että suomalaiset länsimaalaisina pystyvät tietynlaisilla tavoilla ja toimintamalleilla tuottamaan sekä turvallisuutta että vakautta. Toisaalta representaatioiden konnotaatiot eivät niinkään rakenna käsitystä auttamisesta taakkana.

Voi olla, että toisaalla vallitsevien tilanteiden ei aina ymmärretä vaikuttavan Suomen kansalliseen turvallisuuteen. Kun kansainvälisiin operaatioihin osallistutaan muualla ja esimerkiksi evakuoitaan ihmisiä Suomeen, on seurauksista vastuu

kannettava myös kotimaassa. Mediassa nähtävät kuvat saattavat nostaa kansallista ylpeyttä ja identiteettiä, mutta tilanteet jatkuvat kuvien ulkopuolella vastuuna.

Puolustusvoimien ja ulkoministeriön kuvissa on havaittavissa paljon samankaltaisuuksia. Kuitenkin valitsemisani kuvissa suomalaiset sotilaat ovat enemmän keskiössä, kun taas ulkoministeriön kuvissa on havaittavissa enemmän yleistä kuvaa tilanteesta. Voi kiteytettynä todeta, että molemmat välittävät viestiä kansainvälisestä turvallisuudesta sekä turvallisuuspolitiikan tilasta. Ulkoministeriötä ylipäänsä voi pitää tarkkoina siitä, mitä julkisuudessa käsitellään (Uskali 2007, 30). Keskeinen huomio suomalaisesta näkökulmasta kuvissa on kuitenkin se, että ne osoittavat suomalaisten Puolustusvoimien aktiivisuutta ja osallistumista myös kansainvälisissä tehtävissä. Tämän voi nähdä viestivän Suomen kykyä vastata myös kansallisen turvallisuuden haasteisiin.

On huomioitava, että samaan aikaan kun Puolustusvoimien kuvat mediassa representoivat Afganistanissa tapahtuneita tilanteita ja hetkiä niistä, ne myös rakentavat mielikuvia Puolustusvoimista instituutiona. Puolustusvoimien keskeisempien tehtävien kannalta on tärkeää, että tahon tuottamat kuvat rakentavat konnotaatioita siitä toiminnasta ja tavoitteista, joita Puolustusvoimilla on kansainvälisen kriisinhallinnan suhteen. On keskeistä, että ne osoittavat kansainvälisen toiminnan kautta suomalaisten Puolustusvoimien vahvaa osaamista ja puolustuskykyä myös kansallisella tasolla. Median uutisointi ja tiedotus tällaisten kuvien osalta lisää sekä inhimillisen että kansallisen turvallisuuden kokemusta. On myös ymmärrettävää, että osallistuminen kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin on keskeinen osa Suomen turvallisuutta ja turvallisuuspolitiikkaa.

5.2 Kansallinen identiteetti ja valta

Keskeisenä denotaationa kaikissa kuvissa on Suomen lippu, joka on selkeä merkki siitä, että kuvissa esiintyvät sotilaat edustavat alueella Suomea. Lippua voi pitää yhtenä symbolisena arvona, jonka kautta on mahdollista tulkita ja käyttää symbolista valtaa (Helve 2007, 146). Lippu edustaa "meitä" ja luo yhteenkuuluvuutta. Lisäksi se osoittaa kuvan katsojalle selkeän viestin suomalaisten toiminnasta kriisialueella. Sotilaiden esittäminen positiivisessa valossa kuvien kautta lisää luottamusta kansainväliseen kriisinhallintaan ja uskoon siitä, että Suomen osallistumisella siihen on merkitystä. Edellä käsittelemilläni representaatioilla on mahdollisuus vaikuttaa inhimillisen turvallisuuden kokemuksiin ja näkemyksiin kansallisesta turvallisuudesta sekä kansainvälisen kriisinhallinnan tarpeellisuudesta.

Kuvien pohjalta voi ottaa huomioon tasa-arvon kysymykset eri valtioiden välillä. Kuvia voi tulkita myös niin, että kuvissa keskeisessä roolissa olevat sotilaat

representoivat tietynlaista valtaa. Jos suomalaiset sotilaat esimerkiksi nähdään mediassa Suomen valtiota, Pohjoismaita tai länsimaita edustavana symbolina, voi todeta sen tietynlaisena valta-asemana suhteessa muihin kuvissa esiintyviin henkilöihin ja heidän identiteetteihinsä. Esimerkiksi yhteistyö kansainvälisessä politiikassa on keskeistä valta-asetelmien kannalta (Koski, 2005, 34–37). Usein tähän liittyvät myös jaetut arvot ja säännöt (emt. 34–37). On huomioitava, että kuvissa korostuu vahvasti Suomen osa kriisinhallinnassa. Tästä voi syntyä mielikuvia vaikuttamisesta, hallitsemisesta ja jopa tilanteiden kontrolloimisesta. Tämä taas lisää vakautta ja tätä kautta turvallisuutta.

Representaatioista voi lukea konnotaatioita siitä, että kriisinhallinnan sotilailla on ylhäältä päin valtion taholta annettua valtaa. Heillä on mahdollisuus päättää, vaikuttaa sekä toimia auktoriteettina. Toisaalta on jälleen tarkasteltava, miten suomalaisen median representaatioissa denotaatiot ovat väistämättä länsimaalaisesta näkökulmasta, josta myös niiden turvallisuuden konnotaatiot muodostuvat.

Turvallisuutta ja sen keinoja voi pitää tietynlaisena valtion resurssina ja valtana. Median kuvien kautta voi osoittaa sekä konkreettisesti kuvissa esiintyvillä Puolustusvoimilla että ajatuksen tasolla, suomalaisten kykenevän ylläpitämään vakautta ja rauhaa. Siihen on olemassa resurssit, joita myös osataan hyödyntää tarvitulla tavalla. Suomella on näin jo itsessään tietynlaisen vakauden ja tätä myötä turvallisuuden resurssi. Tämä mahdollistaa sen, että sitä pystytään hyödyntämään myös kansainvälisesti. Avunannossa on hierarkkinen valtasuhde, jossa poliittiset ja taloudelliset ominaisuudet ovat vahvempia (Johansson 2017, 95). Tämä toteutuu siis myös suomalaisen kriisinhallinnan suhteessa autettavaan valtioon.

Kansainväliseen kriisinhallintaan osallistuminen on hyväksi kansainvälisille suhteille sekä viestii Suomen valtion halusta olla osallisena myös kansainvälisten ongelmien ratkaisua (Ulkoministeriö 2023). Representaatiot ovat siis myös poliittinen viesti siitä, että Suomi on valmis panostamaan sekä kansalliseen että kansainväliseen turvallisuuteen. Turvallisuuspolitiikan ratkaisujen ja sen käytännön toimien representaatiot mediassa vahvistavat niitä linjoja, joita päätökset turvallisuuspolitiikassa edustavat. Esimerkiksi Puolustusvoimien ja ulkoministeriön ottamat kuvat ovat sellaisia, jotka lisäävät luottamusta siihen, että oikeanlaisia ratkaisuja on tehty ja turvallisuuspolitiikan linjat ovat oikean suuntaisia.

Toki on huomattava, että kuvat ovat usein samojen henkilöiden ottamia ja niitä tuotetaan lähtökohtaisesti tietyille taholle, josta ne sitten päätyvät mediaan. Ei voidakaan kieltää sitä, ettei osa kuvista olisi esteettisesti mietittyjä ja soveltuisi tietynlaiseen markkinointiin, oli sitten taho mikä tahansa. Toisaalta mediaan asti päätyvät kuvat voivat olla sellaisia, mitä Puolustusvoimat tai ulkoministeriö haluaa tilanteesta välittää. Suomen asettamat julkiset tavoitteet, eivät alueella täysin

toteutuneet (Multisilta ym. 2022). Kuvien avulla Puolustusvoimat kuitenkin mahdollistavat onnistuneiden tilanteiden välittämisen yleisölle.

Representaatioiden myötä kansallisen identiteetin voi nähdä rakentuvan riippumatta siitä, miltä taholta kuva on mediaan tullut. Uutisotsikoissa mainitaan usein Suomi ja kuvat vahvistavat suomalaisuutta erityisesti Suomen lipun rakentamalla konnotaation vaikutuksilla. Suomalaiset sotilaat valtion edustajina muodostavat konnotaation siitä, että ympäröivästä maailmasta sekä kansainvälisistä suhteista pystytään ottamaan vastuu. Tällaisen narratiivin vahvistaminen kuvien kautta toistuvasti rakentaa todellisuutta sekä kuvissa tapahtuvista tilanteista että Suomesta valtiona kansainvälisellä kentällä.

5.3 Kulttuurien kohtaaminen

Representaatioista on huomioitava, että kuvien denotaatioissa kohtaavat suomalaiset sotilaat ja henkilöt, joita autetaan. Tätä kautta voi konnotaationa tulkita myös kulttuurien välisen kohtaamisen. Tietynlainen vastakkain asettelu sekä vallan että kulttuurin osalta vahvistaa konnotaatioita suomalaisen kriisinhallinnan toiminnasta eräänlaisena valtaa pitävänä toimintana. Vuorovaikutus kahden kulttuurin välillä muodostaa kuvissa mielikuvia erilaisista kulttuureista. Turvallisuuden mielikuvat voivat siis rakentua eri tavoin erilaisista kulttuurisista lähtökohdista. Suomalainen sotilas kansainvälisissä kriisinhallintatehtävissä voi edustaa vakautta suomalaisesta näkökulmasta. Vastaava kuva muualla näyttäytyy valtion turvattomuutena ja tasapainottomuutena. Kuvien lähtökohtina tulee muistaa, että kuvat näyttävät sodankäynnin tietyllä tavalla sekä tietyistä lähtökohdista (Sontag 2003, 8). Siksi myös konfliktien kuvien tulkinnoissa tulee muistaa niiden konteksti.

Kun kuvat ovat tiettyjen tahojen ottamia, joiden denotaatiot osoittavat sotilaiden toimintaa kriisialueella, on ymmärrettävä niiden näkökulman lisäksi myös kulttuurinen konteksti. Representaatiot edustavat niitä kulttuurisia lähtökohtia, joista kuvan ottaja ja tämän edustama taho on. Kuvat edustavat tietynlaista kulttuuria ja myös niiden tulkitsija katsoo kuvia omasta kulttuurisesta kontekstistään (Sontag 2003, 8). Vaikka representaatioiden denotaatiot tuottaisivat suomalaiselle konnotaatioina tiettyjä ajatuksia, ne voivat tarkoittaa eri yhteisöille ja niiden kulttuureille eri asioita. Tämä toteutuu ylipäänsä myös median kansallisuuden kohdalla.

Representaatiot kriisialueilta toistavat usein samanlaista kaavaa ja jopa tietynlaista stereotypiaa kriisitilanteista länsimaisesta näkökulmasta. Tämän avulla voi ylläpitää tietynlaista narratiivia ja järjestystä jo olemassa olevista käsityksistä. Median välittämä maailmankuva saattaa vahvistaa stereotyyppisten kuvien ja asenteiden välitystä (Nurmi & Salmio 2010, 20). Nämä kuvien piirteet saattavat jälleen

rakentaa käsitystä "meistä ja niistä" (emt. 21). Toisaalta eri uutislähteet ovat lisääntyneet ja mahdollistaneet uutisoinnin seuraamisen myös länsimaiden ulkopuolelta (Cottle 2006, 97). Eri tyyppinen tilanteen representointi eri kanavista voi mahdollistaa laajemman näkökulman tilanteeseen.

Kuvat kriisialueilta herättävät myös ajatuksia niiden eettisyydestä. Kuinka pitkälle kuvat mahdollistavat kulttuurin representaatiot ja miten esimerkiksi valta kulttuurien välillä näyttäytyy kriisitilanteissa. Vaikka toisenlaisen ympäristön ja kulttuurin auttaminen voi olla perusteltua hyvän tekemisen kautta, siihen liittyy aina valta-asema (Johansson 2017,95). On myös ymmärrettävä, että representaatioiden tuottamat konnotaatiot ovat mielikuvia todellisuudesta myös vallan kohdalla.

Median representaatiot antavat tietynlaisen näkemyksen Afganistanista ja sen ympäristöstä myös kulttuurisesti. Kuvien olosuhteet ovat useille suomalaisille vieraita ja vievät kuvien tapahtumat etäälle. Tämä lisää turvallisuuden tunnetta, koska havaitsemme jo ympäristöllisesti kuvien edustavan toisenlaista todellisuutta. Vieraus voi silloin lisätä inhimillistä turvallisuutta, kun se on mediassa ulottumattomissa, eikä edessämme oikeasti nähtävillä. Järkyttävimmätäkään toistuvat sotakuvat eivät enää herätä myötätuntoa, koska asioille ei konkreettisesti ole itse tehtävissä mitään (Sontag 2003, 90).

Nykypäivän mediassa ei ole nähty Suomesta vastaavaa kuvastoa, mitä Afganistanista on välitetty. Nykyinen maailmantilanne ja siihen liittyvä turvallisuus sekä turvallisuuspoliittiset päätökset erityisesti Euroopan sisällä ovat tuoneet sotakuvastoa myös lähemmäksi Suomen kansallisen turvallisuuden näkökulmasta. Tämä osaltaan edistää sitä, että voi kokea etäisyyden tuovan turvaa. Representaatiot välittävät turvallista mielikuvaa aiheista. Aineistoni kuvat operaatioista rakentavat konnotaatioita hallinnasta sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Kuvat myös osoittavat tietynlaista vakauden tilaa. Turvattomuus on toisaalla ja tilanne kontrolloitavissa.

Representaatioiden konnotaatiot tuottavat usein myös tunteita. Toissijaiseksi saattaa itse asiassa jäädä kuvan denotaatiot ja keskiössä voi olla se tunnetila, minkä kuva välittää. Toisaalta kuvat ovat kauempaa ja irrallisia omasta todellisuudestamme. Niihin ei välttämättä tämän vuoksi pysty täysin samaistumaan. Maantieteellisesti kauempaa otetut kuvat voivat myös osoittaa paljon yksityiskohtaisemmin sodan raakuutta (Sontag 2003, 63). Afganistanissa kuvien ympäristö on eriävä suomalaisesta maisemasta. Ne välittävät ajatuksen, että tapahtumat ovat kaukana. Kuvista pystyy katsojana ottamaan etäisyyttä ja esimerkiksi kauhistelemaan niiden tapahtumia tai olemaan tyytyväinen siihen, että Suomen valtio pystyy edesauttamaan vakauden ylläpitämistä. Lisäksi aineistoni kuvat eivät suurimmilta osin representoi kriisien tuhoisuutta.

Lähtökohtaisesti uutiskuvista voi sanoa, että kuvien tehtävä on nimenomaan vaikuttaa ja tuottaa todellisuutta. Kuvat luovat todellisuutta rakentamalla ajatuksia ja tunteita tilanteista, jotka eivät ole läsnä. Turvallisuuspolitiikan ja sen eri toimintakenttien representaatiot mediassa osoittavat sekä aktiivista turvallisuuspolitiikan tekemistä että sen toteuttamista käytännössä.

6 YHTEENVETO

Tässä maisterintutkielmassa olen tarkastellut, miten suomalainen sotilaallinen kriisinhallinta Afganistanissa näyttäytyy suomalaisen median kuvissa ja millaisia turvallisuuskäsityksiä kuvat rakentavat. Olen tarkastellut kuvia sekä yksilöllisestä, yhteiskunnallisesta ja globaalista näkökulmasta. Lisäksi olen huomionnut poliittiset ja kulttuuriset tekijät. Tutkimuksessani olen tarkastellut kuvia eri turvallisuuden näkökulmien kautta. Turvallisuuden määritelmäni on tukenut myös tutkimukseni tuloksia.

Aineistossani on viisi kuvaa, jotka on julkaistu Afganistanin elokuun 2021 evakuointioperaation aikaan. Neljä kuvista on Afganistanin evakuointioperaatiosta ja yksi Afganistanin operaatioihin osallistumisen aikaisemmilta vaiheilta. Ne ovat ulkoministeriön, Puolustusvoimien ja Yhdysvaltain merijalkaväen medialle välittämiä. Aineistoni oli riittävä vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Kuvista oli nähtävissä kattavasti suomalaista toimintaa Afganistanin evakuointioperaatiossa.

Olen analysoinut aineistoni kuvia visuaalisina representaatioina (ks. Seppänen 2005; Seppänen & Väliaverron 2012). Representaation käsite mahdollisti hyvin aineistoni kuvien tarkastelun todellisuutta rakentavina tekijöinä. Tämä auttoi myös ymmärtämään maantieteellisesti kauempana olevien tapahtumien vaikutuksen turvallisuuskäsityksiin. Tutkimuksessani olen hyödyntänyt semioottista kuva-analyysiä käyttäen denotaation sekä konnotaation käsitteitä (ks. Fiske 1992; Hietala 1993). Nämä käsitteet olivat hyödyllisiä vastaamaan kahdella tasolla, mitä median kuvissa on ja millaisia mielikuvia ne tuottavat. Valitsemani analyysimenetelmä mahdollisti aineistoni kuvien tarkastelun vastaten tutkimukseni tarkoitukseen.

Analyysissäni totesin, että median kuvilla voi rakentaa turvallisuuskäsityksiä sekä niiden konkreettisen sisällön että niistä muodostuvien mielikuvien kautta. Keskeinen denotaatio kuvissa oli henkilöiden asemointi. Lisäksi kuvissa esiintyvät lapset kiinnittivät huomioni. Kansallisena symbolina ja tätä kautta valtion identiteetin ja yhteisöllisyyden rakentajana oli Suomen lippu. Tulkitsin tämän tärkeänä denotaationa tarkastellessani suomalaisille rakentuvia turvallisuuskäsityksiä.

Havaitsin kuvien konnotaatioissa mielikuvat kansallisesta turvallisuudesta, kansallisen identiteetin rakentamisesta ja vallasta turvallisuuden näkökulmasta. Kuvista välittyivät myös arvot. Huomioni kiinnittyi avun antamisen ja tarvitsemisen merkityksiin sekä niistä muodostuviin käsityksiin esimerkiksi vallasta. Kuvat rakensivat käsityksiä yksilöiden inhimillisestä turvallisuudesta sekä yhteiskunnallisesta turvallisuudesta. Tulkitsin aineistoni kuvia pääasiassa rauhanomaisina ja tasapainoisina luoden turvallisuutta ja luottamusta sen jatkuvuuteen. Vain yhdessä kuvassa näkyi sodan äärimmäiset vaikutukset ja kuolema.

Näkemykseni mukaan keskeinen denotaatio kuvissa on sotilaiden sijainti kuvien etualalla. He edustavat auktoriteettia ja valtaa sekä yksilöllisestä että yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Tämä osoittaa kykyä kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen kansainvälisten tehtävien kautta. Asemoinnista rakentuu myös kuvien poliittisia merkityksiä esimerkiksi vallan suhteen (ks. Koski 2005). Sotilaiden asemointi viestii suomalaisten vallasta toimia ja vaikuttaa kriisialueilla rakentaen turvallisuutta. Kuvat tuottavat inhimillistä turvallisuutta ja viestivät politiikan mahdollisuuksista vaikuttaa konkreettisesti. Ne rakentavat luottamusta ministeriöiden poliittisiin päätöksiin ja Puolustusvoimien toimiin. Toisaalta kuvissa, joissa sotilaiden ja muun väestön välillä on tasapaino, on merkitystä turvallisuuden kannalta tasa-arvon näkökulmasta. Kuvista välittyy lähimmäisen auttaminen tärkeänä arvona. Tämä rakentaa käsitystä suomalaisesta turvallisuuden kulttuurista ja identiteetistä.

Lapset on esitetty aineistoni kuvissa perinteisesti aiheuttaen tunnereaktioita (ks. esim. Männistö 2010). Tulkintani mukaan näissä kuvissa korostuu ajatus inhimillisestä turvallisuudesta ja ihmisoikeuksien toteuttamisesta. Eri yhteiskunnissa jaetut auttamisen, oikeudenmukaisuuden ja rauhan arvot sekä tasa-arvo (ks. Schwartz 2015) korostuvat erityisesti kuvissa, joissa lapset ovat sotilaiden kanssa. Tulkitsen suomalaisten sotilaiden kuvauksen lasten pelastajina, nostavan luottamusta poliittisten päätösten oikeudenmukaisuuteen. Ylipäänsä kuvissa tavoite väestön suojelusta on nähtävissä, mikä on kriisialueella kaikkien toimijoiden keskeinen tehtävä (Ruolanto 2008). Tämä vahvistaa luottamusta myös kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen. Sotien ja kriisien vaikutukset yksilöihin korostuvat tämänkaltaisissa kuvissa.

Kuvien denotaatioissa on väkijoukkoja, joiden myötä kriisin vaikutukset yksilöihin hämärtyvät. Näkemykseni mukaan ihmismassat viestivät myös kriisien jatkuvuudesta kuvien ulkopuolella. Akuuttien tilanteiden jälkeen uutisointi usein loppuu, vaikka todellisuudessa tilanteet jatkuvat. Epätietoisuus nykyhetkestä ja tulevaisuudesta tuottaa epävarmuutta. Tämä aiheuttaa turvattomuuden tunnetta sekä kysymyksiä siitä, mihin turvallisuuden ylläpitämisen resurssit riittävät. Epätietoisuus vaikuttaa käsityksiin poliittisten päätösten hyödyistä turvallisuuden suhteen.

Keskeisenä denotaationa kuvissa on Suomen liput. Ne viestivät symbolisesta vallasta (Helve 2007). Suomen liput edustavat valtiota ja ohjaavat tulkitsemaan

sotilaat Suomen edustajina, joilla on valtaa. Liput rakentavat suomalaista identiteettiä ja yhteisöllisyyttä. Ne vahvistavat käsitystä Suomen valtion mahdollisuuksista vaikuttaa kansainvälisissä tehtävissä osoittaen suomalaista osallisuutta ja osaamista. Ajattelen yksilön näkökulmasta osallisuuden ja osaamisen vaikuttavan käsitykseen Suomen taidosta vastata kansallisiin turvallisuusuhkiin myös sotilaallisesti. Esimerkiksi Ruotsin lippu kuvissa viestii yhteistyöstä pohjoismaiden välillä. Keskeinen huomioni konnotaationa on, että yhteistyö kansallisen ja globaalin turvallisuuden ylläpitämiseksi on tärkeää. Toisaalta kuvista ei ilman taustatietoa välity suoraan yhteistyö esimerkiksi YK:n tai Naton kanssa, jotka ovat merkittäviä kumppaneita turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kannalta (ks. esim. Puolustusministeriö 2022) Kuvat osoittavat nimenomaan Suomen valtion kyvyn luoda ympärilleen vakautta ja rauhaa.

Näkemykseni mukaan kuvat rakentavat suurilta osin turvallisuutta kuvaten suomalaiset sotilaat valta-asemassa, auktoriteettina ja turvallisena apuna kriisin keskellä. Tämä tapahtuu sekä asemoinnin kannalta että sisällöllisesti. Kuitenkin aineistossani tulee esiin myös sodan ja kriisin vakavuus. Sodan ja kriisin aiheuttamien menetysten kuvaaminen muistuttaa, että operaatioissa on kyse yksittäisten henkilöiden turvallisuudesta kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuden lisäksi.

Huomioin kuvissa myös kulttuurien kohtaamisen ihmisten välillä. Tulkitsen kuvat itse länsimaalaisesta näkökulmasta ja havaitsen niiden lähtökohdiltaan edustavan tiettyä näkökulmaa maailmaan. Tulkintani mukaan toisenlainen ja vieras kulttuuri sekä ympäristö etäännyttävät katsojan tilanteesta. Kun ongelma on kaukana omasta elinpiiristä, myös turvallisuuden tunne mahdollistuu. Kuitenkin näkemykseni mukaan nykyinen turvallisuuspoliittinen tilanne, missä myös Euroopassa sotakuvasto on lähempänä, antaa tutkimukseni aineistolle uudenlaisen näkökulman. Tämä auttaa ymmärtämään tilanteiden todellisuutta.

Aineistossani kuvat, joissa avun antaminen ja rauha ovat keskiössä edustavat turvallisuutta. Vieraus ja epätietoisuus tilanteiden jatkumisesta ja vaikutuksista taas aiheuttavat turvattomuutta. Tulkintani mukaan keskeistä aineistoni kuvissa on sisältö, joka aiheuttaa tunnereaktioita liittyen turvallisuuteen (ks. esim. Mustonen 2001). Tunteet vaikuttavat käsityksiin inhimillisestä turvallisuudesta tilanteiden kautta, joista ei ole konkreettisia kokemuksia. Media rakentaa tätä kautta kokonaan turvallisuuden käsityksiä eri tilanteista. Tässä huoli esimerkiksi lasten tilanteista on tärkeää huomioida. Suomalaisesta näkökulmasta aineistoni edustaa vakautta ja kykyä vaikuttaa. Suomen valtio näyttäytyy kuvien kautta turvallisena siitä näkökulmasta, että se pystyy toimimaan valtion turvallisuuden kannalta myös kansainvälisissä tehtävissä. Toisaalta hetkellisesti kuvat saattavat aiheuttaa epävarmuuden kokemuksilla myös turvattomuutta.

Kulttuurisesta ja humanistisesta näkökulmasta kuvista välittyy avunanto ja tasa-arvo. Tätä kautta välittyy ihmisoikeuksien toteuttaminen, joka on kirjattu YK:n

yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen (ks. Yhdistyneet kansakunnat 1948). Lisäksi tulkitsen kuvista välittyvän tiedon jo itsessään tuottavan kokemusta turvallisuudesta. Tapahdumien tuominen median välityksellä lähemmäksi omaa arkea toteuttaa turvallisuuden kokemusta. Toisaalta tiedonvälitys esimerkiksi kansallisesta tai länsimaisesta näkökulmasta kuvissa on havaittavissa analyysissäni. Silti mahdollisuus saada tietoa laajalti myös muista medioista kansallisesti ja kansainvälisesti lisää luottamusta kuviin ja auttaa laittamaan ne oikeaan kontekstiin. Tässä keskeistä on myös aineistoni kuvien toistuminen eri medioissa (ks. Mustonen 2001).

Tutkimukseni kuvissa ei ole suoraa vastakkainasettelua, joka aiheuttaisi uhkaa turvallisuudelle. Kuvat ovat rauhanomaisia ja tuottavat vastakkaisuutta lähinnä avunantajan ja avunvastaanottajan asetelmissa. Ne edustavat näin myös tiettyä länsimaista traditiota esittäen sota esteettisesti harkittuna (ks. Uskali 2007). Kuitenkin tämän myötä syntyy kysymys siitä, paljonko resursseja on tarpeellista käyttää niin, että ne palvelevat parhaiten kansallista turvallisuutta. Resurssit vaikuttavat niin turvallisuuden käsityksiin kuin näkemyksiin politiikasta ja konkreettisista toimista turvallisuuden taustalla.

Kuvissa, jotka ulkoministeriö ja Puolustusvoimat ovat välittäneet medialle on selkeästi yhteneväisyyksiä. Ulko- ja puolustusministeriöllä on vastuu yhteiskunnan turvallisuudesta ja kansainvälisestä kriisinhallinnasta (Ulkoministeriö 2023; Puolustusministeriö 2023). Tämän myötä oletan, että myös näiltä tahoilta välitetyt kuvat edustavat turvallisuuden edistämistä. Nämä kuvat osoittavat valtion tehtävän kansallisen turvallisuuden eteen toteutuvan. Tämä tuottaa käsityksen siitä, että fyysinen ja psyykkinen turvallisuus pystytään kansallisesti toteuttamaan.

Kriisinhallinnan kuvasto Afganistanista antaa näkymän kansainvälisen kriisinhallinnan seuraamiseen. Näkemykseni mukaan, se mahdollistaa turvallisuuskäsitysten rakentumisen myös kansallisen turvallisuuden ja turvallisuuspolitiikan suhteen. Tiedonsaanti mahdollistaa osaltaan ihmisoikeuksien toteutumista (ks. Yhdistyneet kansakunnat 1948). Afganistanin kuvat viestivät turvallisuuden edistämisestä positiivisella tavalla. Kuvat edustavat turvallisuuspolitiikan toimia globaalilla kentällä ja vaikuttavat siihen liittyvien päätösten hyväksymiseen. Ne viestivät siitä, että turvallisuuspolitiikan päätöksillä kriisinhallinnan suhteen voi vaikuttaa kansainvälisen kentän epävakauteen. Tätä kautta mahdollistuu kansallisen turvallisuuden toteutuminen suhteessa valtion turvallisuutta uhkaaviin riskeihin.

Kansainvälisen kriisinhallinnan kuvat Afganistanista osoittavat kriisinhallinnan tarpeellisuutta kansallisen ja globaalien turvallisuuden näkökulmasta. Niillä voi todeta olevan vaikutusta yhteiskunnallisiin sekä kulttuurisiin arvoihin turvallisuuden suhteen. Afganistanin kuvissa suomalainen kriisinhallinta viestii valtion politiikasta sekä suomalaisesta identiteetistä. Mediassa suomalaisten sotilaiden kuvat kansainvälisissä tehtävissä Afganistanissa ovat osoitus sekä kansallisesti että kansainvälisesti Suomen

kyvystä puolustaa valtion turvallisuutta. Lisäksi ne osoittavat Suomen linjasta osallistua rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen globaalisti. Analyysissäni korostuu suomalainen turvallisuudenkulttuuri, jota halutaan ylläpitää myös valtion rajojen ulkopuolella. Analyysini kuvat eivät kriisi- ja sotakuvaston kannalta muodosta uhkan tai vaaran tunnetta, vaan suurilta osin rakentavat turvallisuutta.

Totean tutkimuksessani, että aineistoni kuvat on välitetty eri lähteistä medialle. On todennäköistä, että kuvat kriisinhallinnasta edustavat niitä näkemyksiä, joita ne ottaneet tahot haluavat Afganistanista näyttää. Kuvat edustavat operaatioiden tavoitteita ja onnistumista ylläpitää turvallisuutta eri tahojen toimesta. Tässä toteutuu tavoite perustella tehtävien tarpeellisuutta (Luostarinen 1994). Analyysissäni kuvien kontekstissa uutisartikkeleiden otsikot ja kuvatekstit pääasiassa tukevat kuvien sisältöä niinkään vaikuttamatta niiden sanomaan. Analyysissäni kuvat tahosta riippumatta ovat kuitenkin hyvin yhtenäisiä esityksiä.

Tutkimukseni kuvat edustavat näkemykseni mukaan pääasiassa vakautta ja rauhanomaista tunnelmaa Afganistanista. Totean niiden herättävän luottamusta Suomen valtion turvallisuuspoliittisiin linjoihin. Kuvat osoittavat myös kansainvälisen kriisinhallinnan tarpeellisuuden. Toiminnan onnistuminen globaalisti vaikuttaa positiivisesti käsityksiin kansallisesta turvallisuudesta. Analyysissäni kuvat eivät aineistosani pääasiassa osoita suoraan sotien ja kriisien tuhoisuutta. Ne ovat samankaltaisia teemoiltaan ja näkökulmiltaan. Näkemykseni mukaan aineistoni kuvien toistuvuus sekä toistuvat teemat niissä vahvistavat asenteiden rakentumista (ks. esim. Nurmi & Salmio 2010). Näin ne vahvistavat myös tietynlaisia käsityksiä turvallisuudesta.

Tutkimukseni kuvat rakentavat hyvin näkökulmaa suomalaiseen kriisinhallintaan ja siitä muodostuviin turvallisuuskäsityksiin suomalaisessa mediassa. Tämän myötä tutkimuksessani korostuu myös Suomen kansallisen turvallisuuden näkökulma ja sitä edistävät tekijät. Jatkotutkimuksena olisi kiinnostavaa tutkia laajemmin eri kansallisten tai kansainvälisten medioiden välittämää kuvaa kriisinhallinnan operaatioista. Tämä mahdollistaisi suomalaisten osallisuuden tarkastelun tarkemmin osana laajempaa kontekstia. Jatkotutkimus voisi avata syvemmin näkemyksiä operaatioihin osallistumisen merkityksistä. Se auttaisi pohtimaan kansainvälisten operaatioiden vaikutuksia konkreettisemmin suomalaiseen turvallisuuteen ja sen käsityksiin.

Analyysini mukaan aineistoni visuaaliset representaatiot ovat keskenään hyvin yhtenäisiä kuvauksia suomalaisesta kriisinhallinnasta kansainvälisellä kentällä. Kuvissa suomalaiset sotilaat on kuvattu tietyllä tapaa suhteessa operaatioon. Kuvat edustavat turvallisuutta selkeässä linjassa yksilöllisestä, yhteiskunnallisesta sekä globaalista näkökulmasta. Kriiseihin liittyvä turvattomuus jää mielikuvissa verrattain vähäiseksi suomalaisesta kontekstista katsottuna. Tutkimukseni kuvat eivät aiheuta välitöntä käsitystä turvallisuuden järkkymisestä. Ne rakentavat mielikuvan ennen kaikkea turvallisuuden aktiivisesta edistämisestä sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

LÄHTEET

- Anttila, Ulla. 2010. Inhimillinen turvallisuus ja oppiminen sotilaallisessa kriisinhallinnassa. Teoksessa *Toimintakykyä kehittämässä = Military pedagogical reflections : Jarmo Toiskallion juhla kirja*, toimittaneet Juha Mäkinen ja Juha Tuominen, 194–201. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Barthes, Roland. 1977. *Image, Music, Text*. London: Fontana
- Cottle, Simon. 2006. *Mediatized Conflict*. Maidenhead. Berkshire: Open University Press.
- Fiske, John. 1992. *Merkkien kieli: Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.
- Hannikainen, Lauri ja Koivurova, Timo. 2014. *Kansainvälisen oikeuden käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma.
- Heikkilä, Elina. 2006. *Kuvan ja tekstin välissä: Kuvateksti uutiskuovan ja lehtijutun elementtinä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helve, Helena. 2007. "Nuorten muuttuvat arvot ja maailmankuvat". Teoksessa *Arvot maailmankuvat ja sukupuoli*, toimittanut Helena Helve, 140–172. Helsinki: Yliopistopaino.
- Herkman, Juha. 2011. *Politiikka ja mediajulkisuus*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hietala, Veijo. 1993. *Kuvien todellisuus: Johdatusta kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan*. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Holma, Heikki. 2018. "Kokonaisvaltaisen kriisinhallinnan kehitys sotilaallisen kriisinhallinnan kannalta tarkasteltuna". Teoksessa *Yhdessä enemmän: Kriisien hallintaa kokonaisvaltaisesti*, toimittaneet Roope Siirtola ja Anne Palm, 75–83. Helsinki: Laajan turvallisuuden verkosto WISE ry.
- Horsti, Karina. 2021. "Luonnonvoimat Välimerellä: metaforat, kartat ja pakolaisuus". Teoksessa *Muuttoliike murroksessa: Metaforat, mielikuvat, merkitykset*, toimittaneet Noora Kotilainen ja Jussi Laine, 39–58. Helsinki: Into.
- Huhtala, Hannele ja Hakala, Salli. 2007. *Kriisi ja viestintä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Johansson, Frank. 2017. *Hyvän tekemisen markkinat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koski, Anne. 2005. *Niinkö on jos siltä näyttää?*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kuula, Arja. 2006. *Tutkimusetiikka, Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Kari ja Huhtinen, Aki-Mauri. 2021. *Kansallinen turvallisuus murroksessa*. Jyväskylä: Docendo.
- Liesinen, Kalle. 2018. "Kokonaisvaltaisen kriisinhallinnan ihanne ja välineet". Teoksessa *Yhdessä enemmän: Kriisien hallintaa kokonaisvaltaisesti*, toimittaneet Roope Siirtola ja Anne Palm, 19–33. Helsinki: Laajan turvallisuuden verkosto WISE ry.
- Luostarinen, Heikki. 1994. *Mielen kersantit: Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Maslow, Abraham H. 1987. *Motivation and personality*. New York: Harper and row.
- Meres-Wuori, Ora. 2014. *Valta ja valtiosääntö: Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen valtajarjestelmä*. Helsinki: Ora Meres-Wuori.

- Multisilta Katariina, Karjalainen, Tyyne, Stewart Timo R., Salo Mathilda. 2022. *Suomi Afganistanissa 2001-2021, Vakauttamisesta ulko- ja turvallisuuspoliittisten suhteiden vaalimiseen*. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs. Ulkopoliittinen instituutti.
<https://www.fiia.fi/julkaisu/suomi-afganistanissa-2001-202>
- Mustonen, Anu. 2000. *Mediapsykologia*. Helsinki: WSOY.
- Männistö, Anssi. 2010. "Lapset viestimien kriisikuvastoissa". Teoksessa *lapset kriisien kuvissa, Media- ja taidekasvatusopas*, toimittaneet Satu Itkonen ja Tiina Salmio, 34-42. Helsinki: Plan Suomi Säätiö.
- Niemelä, Pauli ja Lahikainen, Anja Riitta. 2000. *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Niemelä, Pauli. 2000. "Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko". Teoksessa *Inhimillinen turvallisuus*, toimittaneet Pauli Niemelä ja Anja Riitta Lahikainen, 21-37. Tampere: Vastapaino.
- Nordberg, Erkki. 2004. *Suomi, EU, Nato ja Venäjä*. Helsinki: Art House.
- Nurmi, Hanna ja Salmio, Tiina. 2010. "Täällä on kaikki romahtanut". Teoksessa *lapset kriisien kuvissa, Media- ja taidekasvatusopas*, toimittaneet Satu Itkonen ja Tiina Salmio, 17-23. Helsinki: Plan Suomi Säätiö.
- Puolustusministeriö. 2010. *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010*. <https://turvallisuuskomitea.fi/yhteiskunnan-turvallisuusstrategia-2010>
- Puolustusministeriö. 2022. *Puolustusministeriön Afganistan-selvitys*. Helsinki: Puolustusministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-115-1>
- Puolustusministeriö. 2023. Luettu 30.03.2023. <https://www.defmin.fi>
- Puolustusvoimat. 2018. "Sotilaallinen kriisinhallinta osana kokonaisvaltaista kriisinhallintaa". Teoksessa *Yhdessä enemmän: Kriisien hallintaa kokonaisvaltaisesti*, toimittaneet Roope Siirtola ja Anne Palm, 70-74. Helsinki: Laajan turvallisuuden verkosto WISE ry
- Puolustusvoimat. 2021. *Kaksikymmentä vuotta sotilaallista kriisinhallintaa Afganistanissa*. Luettu 03.05.2022.
<https://puolustusvoimat.fi/web/kansainvalinen-kriisinhallinta/-/1948673/kaksikymmenta-vuotta-sotilaallista-kriisinhallintaa-afganistanissa>
- Puolustusvoimat. 2022. *Tietoa meistä*. Luettu 03.07.2022.
<https://puolustusvoimat.fi/tietoa-meista>
- Ruolanto, Minna. 2018. "Moniammatillisen ajattelun mahdollisuuksia". Teoksessa *Yhdessä enemmän: Kriisien hallintaa kokonaisvaltaisesti*, toimittaneet Roope Siirtola ja Anne Palm, 84-90. Helsinki: Laajan turvallisuuden verkosto WISE ry.
- Rusanen, Timo. 2000. "Globaali turvallisuus". Teoksessa *Inhimillinen turvallisuus*, toimittaneet Pauli Niemelä ja Anja Riitta Lahikainen, 307-319. Tampere: Vastapaino.
- Saussure, Ferdinand de. 2014. *Yleisen kielitieteen kurssi*. Tampere: Vastapaino.

- Schwartz, Shalom H. 2005. "Universalismi arvot ja moraalisen universumimme laajuus". Teoksessa *Arvot ja yhteiskunta: sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*, toimittanut Anna-Maija Pirttilä-Backman, 216–237. Helsinki: Gaudeamus.
- Seppänen, Janne. 2005. *Visuaalinen kulttuuri: Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, Janne. 2010. "Katso ajatuksella!". Teoksessa *Lapset kriisien kuvissa, Media- ja taidekasvatusopas*, toimittaneet Satu Itkonen ja Tiina Salmio, 13–16. Helsinki: Plan Suomi Säätiö.
- Seppänen, Janne ja Väliaverronen, Esa. 2012. *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Sontag, Susan .2003. *Regarding the pain of Others*. New York: Farrar, Strauss & Giroux.
- Suomen YK-liitto. 2022. Luettu 29.05.2022 <https://www.ykliitto.fi/>
- Tiikkainen, Päivi. 2008. *North Atlantic Treaty Organization*. Kuopio: Unipress.
- Ulkoministeriö. 2023. Luettu 16.3.2023. <https://um.fi>.
- Uskali, Turo. 2007. *Ulkomaan uutisten uusimaailma*. Tampere: Vastapaino.
- Yhdistyneet kansakunnat. 1948. *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus*.
<https://www.ykliitto.fi/julkaisut/ihmisoikeuksien-yleismaailmallinen-julistus>
- Yhdistyneet kansakunnat. 1965. *Yhdistyneiden kansakuntien peruskirja*.
<https://www.ykliitto.fi/julkaisut/ykn-peruskirja-ja-kansainvalisen-tuomioistuimen-perussaanto>

TUTKIMUSAINEISTO

- Aaltonen, Joonas. 2021. Keskustelu Afganistanin operaatiosta vasta alkaa. Helsingin Sanomat 30.8.2021. Luettu 15.8.2022.
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008203132.html>
- Aholainen, Saara. 2021. Puolustusvoimat on julkaissut kuvia Suomen suojausjoukkojen tehtävästä Kabulin lentokentällä. Helsingin Sanomat 24.8.2021. Luettu 15.8.2022.
<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008214584.html>
- Halminen, Laura. 2021. "Ei isompia ongelmia, kunhan kukaan ei ammu" - Viimeistään terrori-isku todisti, että Suomen suojausjoukon tehtävä Kabulissa oli vaarallinen. Helsingin Sanomat 27.8.2021. Luettu 15.8.2022.
<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008223828.html>
- Hartikainen, Jarno. 2021. Suomen Kabulin suurlähetystön turvamiehet perheineen saatu pois Afganistanista - Suomi neuvotteli Talebanin johdon kanssa, jotta ryhmä pääsi läpi. Helsingin Sanomat 28.8.2021. Luettu 15.8.2022.
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008224806.html>
- Konttinen, Jussi. 2021. Suomi pyrkii pelastamaan pikamenettelyllä Kabulin lentokenttää ympäröivästä kaaoksesta Suomessa asuvien perheenjäseniä. Helsingin Sanomat 25.8.2021. Luettu 15.8.2022.
<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000008218385.html>
- Teittinen, Paavo. 2021. Virkamiesten viesti tuli kaaoksen keskeltä, ja Suomessa ryhdyttiin roimiin: Näin syntyi historiallinen päätös lähettää sotilaita Kabulin lentokentälle. Helsingin Sanomat 27.8.2021. Luettu 15.8.2022.
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008213179.html>

LIITTEET

LIITE 1

LIITE 2

LIITE 3

LIITE 4

LIITE 5

